

**UNIVERZITA PARDUBICE
FAKULTA FILOZOFICKÁ**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2009

Kristina KAMENICKÁ

UNIVERZITA PARDUBICE
FAKULTA FILOZOFICKÁ
KATEDRA HISTORICKÝCH VĚD

Třicetiletá válka ve Znojmě

Bakalářská práce

AUTOR PRÁCE: Kristina Kamenická

VEDOUCÍ PRÁCE: PhDr. František Šebek

2009

UNIVERSITY OF PARDUBICE
FACULTY OF ARTS AND PHILOSOPHY
DEPARTMENT OF HISTORICAL STUDIES

Thirty – year war in the town of Znojmo

Bachelor paper

AUTHOR: Kristina Kamenická

SUPERVISOR: PhDr. František Šebek

2009

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Katedra historických věd
Akademický rok: 2006/2007

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Kristina KAMENICKÁ**

Studijní program: **B7105 Historické vědy**

Studijní obor: **Kulturní dějiny**

Název tématu: **Znojmo za třicetileté války**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Autorka s využitím archivních dokumentů ve Státním okresním archivu Znojmo, eventuelně v Moravském zemském archivu v Brně, Národním archivu v Praze a dalších, s využitím dokumentů v edicích pramenů a odborné literatury zpracuje přehledně osudy města Znojma během třicetileté války (1618 - 1648). Zaměří se na dopady nájezdů švédských vojsk na život města a jeho obyvatel.

Rozsah grafických prací:
Rozsah pracovní zprávy:
Forma zpracování bakalářské práce: tištěná/elektronická

Seznam odborné literatury:

RICHTR, Václav, SAMEK, Bohumil, STEHLÍK, Miloš, Znojmo. Praha 1966.

WINTER, Zikmund, Zlatá doba českých měst. Praha 1991.

PEŘINKA, František, Václav, Vlastivěda moravská, Znojemský okres. Brno 1904.

HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, DOBEŠ, Jan, JANÁK, Jan, Dějiny správy českých zemí od počátku státu po současnost. Praha 2005.

Vedoucí bakalářské práce:

PhDr. František Šebek
Katedra historických věd

Datum zadání bakalářské práce:

30. dubna 2007

Termín odevzdání bakalářské práce:

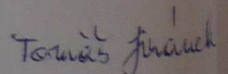
31. března 2008

prof. PhDr. Petr Vorel, CSc.

děkan

L.S.

doc. PhDr. Tomáš Jiránek, Ph.D.

vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2007

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním využitím své práce v Univerzitní knihovně.

Ve Znojmě dne 22. června 2009

Kristina Kamenická

PODĚKOVÁNÍ

Na tomto místě bych ráda poděkovala především vedoucímu své práce PhDr. Františku Šebkovi za jeho cenné rady, připomínky a čas, jež mé práci věnoval. Nelze opomenout ani můj dík náležití pracovníků Státního Okresního archivu ve Znojmě, jež mi byli nápomocni a se vstřícností a ochotou mi pomohli s vyhledáváním archivních materiálů.

ANOTACE

Tato práce si bere za úkol zpočátku co nejjednodušeji uvést do problematiky třicetileté války jako celoevropského konfliktu, se zvláštním přihlédnutím k dějinám Moravy v tomto období. Hlavní pozornost je soustředěna k dějinám města Znojma, a to v celém průřezu dějinami třicetileté války v jejich jednotlivých fázích. Zmiňuje se o situaci ve městě během stavovského povstání a hned následně po něm, při čemž tato kapitola čerpá převážně z korespondence moravských direktorů, jež v této době byli čelními představiteli jmenovanými pro záležitosti Moravy. Nechybí tu ani další průběh války během jejich jednotlivých fází, objevuje se tu i zmínka o dopadu porážky na Bílé hoře na nekatolíky, jež s museli zvolit buď možnost konverze nebo emigrace.

V práci jsem se snažila i dostatečně vylíčit náboženskou problematiku vymezeného časového období, která je v této době nejen předmětem víry a opravdového přesvědčení. Toto téma práce doplňuje i kapitolou zabývající se pobělohorskými konfiskacemi, které tehdy bezpochyby budily velkou pozornost. Tuto kapitolu doplňují v závěru práce i přílohy a tabulky v nich, jež naznačují charakter moravských konfiskátů a jejich nejčastější nabyvatelé. V souvislosti s tím se práce věnuje i osobě kardinála Františka z Dietrichštejna, jež byl postaven do čela moravské rekatolizace a jež se ve své funkci také neváhal obohatit.

Průběh tohoto celoevropského konfliktu dokresluje i kapitola, jež se věnuje pronikání a pobytu švédských vojsk na území Zemí koruny české, i jejich kvartýrování do měšťanských domů, kterému nebylo ušetřeno ani znojemské obyvatelstvo. Práce se snaží dotvořit obrázek o nelehkém postavení tehdejších měšťanů, kteří sami strádající válkou, byli ještě zatíženi břemenem povinnosti vyživovat vojsko a opatřit ho veškerými, pro něj nutnými, zásobami.

V závěru práce se stručně nastíněno, jak s koncem války postupně i švédská vojska opouštějí naše území, ale ve městech je střídá dosazená císařská armáda, která v mnoha zvěrstvech páchaných soldateskou pokračuje, a to i v období, kdy už se v Evropě začíná rýsovat mírumilovnější období symbolizované připravovaným Vestfálským mírem.

ANNOTATION

This work is basically focused on the thirty-year War as the European conflict and the main interest is focused on Moravia region. The main interest lies within the history of the town of Znojmo and all its relevant events during the phases above mentioned war. This work also mentions The Estates revolt and its influences on the town of Znojmo where all the materials for this chapter were taken from the Moravian directors' correspondence. All these were frontal representatives named to solve Moravian matters. The other phases of the War are not left behind and there is also an allusion of the battle on The White Hill in terms of the situation for non-Catholics who had to choose between converting or emigration.

I was trying to characterize the religious dilemma of this era which is not only the object of faith and conviction, but also the help for commerce or holding the estates during the taking-in all belongings. This topic is also completed with a chapter tackling conscripts of wealth at the era of the battle on The White Hill, which was one of the main interests those days. The chapter is completed with supplements and tables that show the character of confiscation and the most frequent acquirers. In contexts of confiscation this work mentions cardinal František from Dietrichstein who was the head of Moravian re-catholization and who was not against enrichment of one's own.

The running of this European conflict is also supplemented by a chapter which main interest is to picture infiltration and staying of the Swedish army on the grounds of the lands of The Czech Crown and its rioting in the town of Znojmo. This work tries to record the formidable situation of then citizens who suffered from the War themselves. They had to bear the obligation of nourishing the army and fulfil all its needs.

The conclusion of the work is in brief focused on the leaving Swedish army which is interchanging by the Imperial army whose beastly manners are sometimes even worse than those of Swedish army against a background of upcoming Westphalian peace.

Obsah

1. ÚVOD.....	11
2. PROBLEMATIKA TŘICETILETÉ VÁLKY.....	16
2.1. TŘICETLETÁ VÁLKA JAKO CELOEVROPSKÝ KONFLIKT	16
2.2. STAVOVSKÉ POVSTÁNÍ V ČECHÁCH A TŘICETILETÁ VÁLKA	20
2.3. MORAVA PŘED STAVOVSKÝM POVSTÁNÍM A BĚHEM NĚJ	22
2.4. OHLAS ČESKÉHO POVSTÁNÍ NA MORAVĚ	24
2.5. ZNOJMO VE SVĚTLE KORESPONDENCE MORAVSKÝCH DIREKTORŮ.....	27
3. BÍLÁ HORA	32
3.1. MORAVA PO BĚLOHORSKÉ PORÁŽCE.....	32
3.2. NÁBOŽENSKÉ POMĚRY PO PORÁŽCE NA BÍLÉ HOŘE.....	34
3.3. ZNOJMO PO PORÁŽCE NA BÍLÉ HOŘE	37
4. CÍRKEVNÍ ZASTOUPENÍ VE ZNOJMĚ	41
4.1. VYDÁNÍ OBNOVENÉHO ZŘÍZENÍ ZEMSKÉHO PRO MORAVU.....	45
5. ALBRECHT Z VALDŠTEJNA – VÝZNAMNÁ OSOBNOST TŘICETILETÉ VÁLKY	47
5.1. POBYT GENERALISSIMA ALBRECHTA Z VALDŠTEJNA VE ZNOJMĚ.....	47
6. PRŮBĚH KONFLIKTU BĚHEM ŠVÉDSKÉ VÁLKY	51
6.1. NÁSTIN SITUACE VE MĚSTĚ PŘED ŠVÉDSKÝM VPÁDEM.....	51
6.2. ŠVÉDSKÝ VPÁD A NÁSLEDNÝ POBYT ŠVÉDSKÉHO VOJSKA VE MĚSTĚ...	52
6.3. PRŮBĚH VE MĚSTĚ PO ODCHODU ŠVĚDŮ A POBYT CÍSAŘSKÉ ARMÁDY	59
7. ZÁVĚR.....	62
SEZNAM PŘÍLOH	64
SEZNAM LITERATURY A PRAMENŮ	72

1. ÚVOD

Třicetiletá válka byla konfliktem, který zasáhl téměř celou Evropu. O tom, jak situace vypadala, se můžeme dočíst v širokém spektru literatury, která je tomuto tématu věnována. Nechybí ani široká základna literatury o třicetileté válce na našem území. Samozřejmě že velké dějinné události této doby můžeme najít ve školních učebnicích, v encyklopediích či v odborné literatuře. Složitější už je ale zmapovat dění za třicetileté války v jednotlivých městech zemí Koruny české.

A proto jsem si vybrala jako téma své bakalářské práce právě město Znojmo za třicetileté války. K tomuto městu mě váže silný vztah, neboť je mým rodným městem, a tak se zdá přirozené, že mě zajímá, jak moc se ho průběh tohoto celoevropského konfliktu dotkl. Nemám zájem pouze o velké dějinné události, i když i ty je zapotřebí zmínit, aby mohly být podrobnosti zasazeny do kontextu, ale více bych se chtěla věnovat spíše situaci tehdejších měšťanů v tomto období. Byli právě oni, kteří museli permanentně čelit hrozbě kvartýrování vojsk, ať už se jednalo o císařskou či švédskou armádu. Dnes už si na otázku, zda mohlo být město ušetřeno těchto dobovačných zvěrstev asi neodpovíme, ale podle mě je zajímavé sledovat, jak se k obraně svého města postavili sami měšťané, jak vnímali tehdejšího nepřitele a zda nemohli ovlivnit tok dějin a vítězné reputaci švédského vojska zasadit ránu v případě ubránění vlastního města.

V regionální literatuře bohužel mnoho odpovědí na otázky týkající se let 1618 – 1648 chybí. Objevuje se zde sice drobná zmínka o průběhu třicetileté války v samotném městě,¹ ale jak se do něj město vůbec zapojilo? Byli v královském městě Znojme protestanti a jak reagovali na rekatolizační tlak? Jaké možnosti se nabízely nekatolíkům v takto komplikované situaci a zdalipak se některé z nich podařilo zlomit směrem ke katolictví a volili někteří z nich raději emigraci, než aby se vzdali svého přesvědčení? Jaké bylo zastoupení katolíků a protestantů v městské radě před porážkou na Bílé hoře a jak se tento poměr změnil po ní? A co teprve otázky o pobytu vojska ve městě? Byli zde vojáci vůbec ubytováni? A pokud ano, jak jejich pobyt ovlivnil poklidný chod života znojenských

---

¹ HAVLÍK, Lubomír. *Dějiny královského města Znojma a Znojenského kraje od nejstarších dob do 70. let 19. století*. Brno, 1998, s. 106. PEŘINKA, František. *Vlastivěda moravská. Znojenský okres*. Brno, 1904, s. 69. ČUČKA, Oldřich. *750 let města Znojma*. Brno, 1976, s. 98.

měšťanů a kdy se podařilo městu těchto výbojných jednotek na dobro zbavit? Doufám, že tato práce poskytne odpovědi alespoň na některé z těchto otázek.

Svou práci jsem časově vymezila lety 1618 až 1645. Rokem 1618 jako rokem počátku celoevropského konfliktu třicetileté války a rokem 1645 jako datem odchodu švédských vojsk a tedy následným ulehčením situace znojemským měšťanům. Největší důraz v tomto rozmezí bych chtěla zaměřit jak na pobyt vojsk, ať císařských či švédských a reakci samotných měšťanů na jejich pobyt, tak také na reakci vrchnosti, jež se nevyhnula stížnostem měšťanů na tuto nešťastnou a pro ně nepříznivou situaci.

Práci jsem rozčlenila do šesti kapitol, z nichž první se bude zabývat stručným všeobecným přehledem třicetileté války a nastíní úvod do politické a náboženské problematiky, jež byla samotnou podstatou tohoto konfliktu.

Druhou kapitolu jsem se rozhodla věnovat zvláštnímu přihlídnutí k dějinám Moravy, jak před stavovským povstáním, tak i v jeho průběhu a zaměřit se na zprávy o stavovském povstání na Moravě a dopadu pro město Znojmo z korespondence moravských direktorů.

Ve třetí kapitole se zmiňuji o dopadu bělohorské porážky nejen pro Moravu, ale i pro samotné město Znojmo.

Další kapitola se věnuje vlivu rekatolizace na Moravě se zvláštním ohledem na Znojmo, věnuje se také tématu konverzí, pohrává si i s možností emigrace a nepozapomíná ani na problematiku konfiskací, jež se v této době nevyhnuly ani městu Znojmu a jeho okolí. Zároveň lehce mapuje církevní zastoupení v dané době ve městě Znojmě.

Předposlední, pátá kapitola, si bere za cíl seznámit s děním ve Znojmě za pobytu generalissima Albrechta z Valdštejna ve městě.

Závěrečná kapitola se zabývá vpádem švédského vojska do města Znojma, průběhu pobytu vojska v tomto městě a reakcí obyvatelstva na zvěrstva, která vojsko za svého působení napáchalo. Chtěla jsem promítnout i postoj, jaký zaujala městská rada, potažmo vrchnost k této nově nastalé situaci a zda se alespoň snažila měšťanům v jejich nezáviděníhodném postavení ulehčit. Tuto kapitolu jsem v jejím závěru doplnila i zprávami o odchodu švédských vojsk, která hned záhy vystřídala císařská armáda.

Při psaní této práce jsem vycházela jak z dostupné regionální literatury, tak i z publikací obecnějšího charakteru, jež k této tematice doposud vyšly. Ke sběru pramenné základny jsem využívala možnosti přístupu k fondu Archivu města Znojma, jež je uložen ve Státním

okresním archivu Znojmo a nelze opomenout ani prameny z Rodinného archivu Ditrichštejnů, uložené v Moravském zemském archivu v Brně. Množství dochovaných pramenů z tohoto období sice není nijak závratné a je často pouze zlomkovité, přesto podle mne skrývá mnoho důležitých informací, jež mohou doplnit dosavadní poznatky sepsané v literatuře.

Ze širokého spektra literatury všeobecného přehledu o problematice třicetileté války jsem se v první řadě opřela o práci Petra Klučiny s názvem *Třicetiletá válka a obraz doby*,² jež podává stručný celkový přehled o jednotlivých fázích třicetileté války, na něž autor v průběhu díla navazuje podrobnými kapitolami týkajícími se záležitostí válečnictví, systému fungování novověkého vojska, zásobování vojska a otázek vojenské taktiky. Kniha je strukturována velmi přehledně a jako výchozí bod pro úvod do mé práce byla velkým přínosem. Neméně důležitým opěrným bodem mi byla práce všeobecnějšího charakteru autora Thomase Muncka – *Evropa sedmnáctého století*,³ která poskytuje orientaci v souvislostech všeobecného dění a záležitostí střední Evropy, které řadou drobných konfliktů udávaly směr vývoje třicetileté války. Dále jsem si všeobecný přehled o společnosti dané doby doplnila z díla předního českého historika Josefa Války, z jehož tvorby jsem se inspirovala díly *Česká společnost*⁴, jež krásně dokresluje obraz tehdejší doby a *Vlastivěda moravská*.⁵ Pro dokreslení souvislostí nelze opomenout ani práci Radka Fukaly – *Sen o odplatě*.⁶ Dalším historikem z jehož pera jsem se inspirovala byl Josef Polišenský, jenž třicetileté válce zasvětil značnou část své tvorby. Namátkou vyzdvihnu jeho práce *Třicetiletá válka a český národ*,⁷ *Valdštejn, ani císař, ani král*,⁸ nebo *Třicetiletá válka a evropská krize XVII. století*⁹, jež podává obrázek o století krizí a revolucí v Evropě, zabývá se problematikou třicetileté války nejen z českého pohledu, ale důkladně popisuje i průběh jednotlivých fází války a příčiny, jež k nim vedly. Je však třeba mít na paměti, že Polišenského práce k tématice třicetileté války vycházely v 60. a 70. letech minulého století, což se na nich bezpochyby podepsalo. Nebyl to však pouze Polišenský, kdo se

---

² KLUČINA, Petr. *Třicetiletá válka, Obraz doby 1618 – 1648*. Praha – Litomyšl, 2004. ISBN 80-7185-663-0.

³ MUNCK, Thomas. *Evropa sedmnáctého století*. Praha, 2002. ISBN 80-7021-508-9.

⁴ VÁLKA, Josef. *Česká společnost v 15. – 18. století*. Praha, 1983.

⁵ VÁLKA, Josef. *Dějiny Moravy, Vlastivěda moravská: Země a lid: Země a lid. 2.díl, Morava, reformace, renesance a baroka*. Brno, 1996.

⁶ FUKALA, Radek. *Sen o odplatě. Drama třicetileté války*. Praha, 2005. ISBN 80-86328-84-8.

⁷ POLIŠENSKÝ, Josef. *Třicetiletá válka a český národ*. Praha, 1960.

⁸ POLIŠENSKÝ, Josef. KOLLMANN, Josef, *Valdštejn. Ani císař, ani král*. 2. vydání. Praha, 2001. ISBN 80-200-0558-7.

⁹ POLIŠENSKÝ, Josef. *Třicetiletá válka a evropská krize XVII. století*. Praha, 1970.

věnoval fenoménu třicetileté války v podobě osobnosti Albrechta z Valdštejna. Z knih o tomto nesporně excelentním vojevůdci jsem pro svou práci vybrala kupříkladu práci Josefa Kollmanna *Valdštejnův konec, Historie 2. generalátu 1631 – 1634*,¹⁰ knihu Rudolfa Maršana *Valdštejnovy choroby a jejich vliv na zmar jeho plánů*¹¹ a poměrně novou práci Elišky Fučíkové *Valdštejn, Inter arma silent musea?*,¹² která je kompilací příspěvků domácích i zahraničních badatelů věnujících se událostem první poloviny 17. století, jež měly vliv na osobnost Albrechta z Valdštejna. Nahlédla jsem i do starších prací Zdeňka Kalisty a jeho díla *Valdštejn, Historie a odcizení snu*¹³ nebo do obsáhlé publikace Josefa Janáčka *Valdštejn a jeho doba*.¹⁴

Z literatury k tématice třicetileté války na Moravě mi bylo k ruce rozsáhlé dílo Františka Matějka, který k dějinám třicetileté války přispěl publikacemi *Bílá hora a moravská feudální společnost*,¹⁵ *Byla třicetiletá válka nevyhnutelná?*,¹⁶ *Morava za třicetileté války*,¹⁷ *Švédí na Moravě za třicetileté války*¹⁸ či *Škody způsobené na Moravě řáděním vojáků za třicetileté války*¹⁹ a mnoha dalšími.

Z regionálních publikací jsem využila díla Františka Peřinky,²⁰ Lubomíra Havlíka,²¹ Oldřicha Čučky²² a kolektivu autorů Václava Richtera, Bohumila Samka a Miloše Stehlíka²³ a články Eduarda Krechlera.²⁴ Z cizojazyčných článků týkajících se třicetileté

---

¹⁰ KOLLMANN, Josef. *Valdštejnův konec. Historie 2. generalátu 1631 – 1634*. Praha, 2001. ISBN 80-200-0336-3.

¹¹ MARŠAN, Rudolf. *Valdštejnovy choroby a jejich vliv na zmar jeho plánů*. Jičín, 1935.

¹² FUČÍKOVÁ, Eliška. *Valdštejn: Albrecht z Valdštejna Inter arma silent musea?*. Praha, 2007. ISBN 978-80-200-1565-5.

¹³ KALISTA, Zdeněk. *Valdštejn. Historie a odcizení snu*. Praha, 2002. ISBN 80-7021-604-2.

¹⁴ JANÁČEK, Josef. *Valdštejn a jeho doba*. Praha, 1978.

¹⁵ MATĚJEK, František. *Bílá hora a moravská feudální společnost*. In *Československý časopis historický*, ročník 22, č. 1. Praha, 1974, s. 81 - 104.

¹⁶ MATĚJEK, František. *Byla třicetiletá válka nevyhnutelná?*. In *Folia historica bohemica*, 15. Praha, 1991, s. 451 – 463.

¹⁷ MATĚJEK, František. *Morava za třicetileté války*. Praha, 1992.

¹⁸ MATĚJEK, František. *Švédové na Moravě za třicetileté války 1*. In *Acta Musei Moravice, Scientatis sociales*, 73. Brno, 1988, s. 127 – 161.

MATĚJEK, František. *Švédové na Moravě za třicetileté války 2*. In *Acta Musei Moravice, Scientatis sociales*, 75. Brno, 1990, s. 141 – 172.

¹⁹ MATĚJEK, František. *Škody způsobené na Moravě řáděním vojáků za třicetileté války*. In *Časopis Matice moravské*. Brno, 1994, s. 83 – 94.

²⁰ PEŘINKA, František. *Vlastivěda moravská, Znojemský okres*. Brno, 1904.

²¹ HAVLÍK, Lubomír. *Dějiny královského města Znojma a Znojemského kraje od nejstarších dob do 70. let 19. století*. Brno, 1998.

²² ČUČKA, Oldřich. *750 let města Znojma*. Brno, 1976.

²³ RICHTER, Václav. SAMEK, Bohumil. STEHLÍK, Miloš. *Znojmo*. Brno, 1976.

²⁴ KRECHLER, Eduard. *Generalisimus ve Znojmě. Albrecht z Valdštejna r. 1631 a 1632*. In *Znojmsko*. 9. 6. 1971.

války ve Znojmě jsem nahlédla do děl Oskara Mistera,²⁵ Franze Netouschka,²⁶ Wilhelma Seebergera,²⁷ Wilhelma Seethalera²⁸ a publikace Bedy Dudíka.²⁹

K lepší orientaci pobělohorských konfiskací jsem za základ zvolila dílo Tomáše V. Bílka³⁰ a jako protiváhu k němu velice čerstvou práci z pera Tomáše Knoze Pobělohorské konfiskace.³¹ K problematice měst a správy mi oporou bylo dílo Zikmunda Wintera,³² a také publikace Zdeňky Hledíkové, Jana Dobeše a Jana Janáka vydaná pod názvem Dějiny správy českých zemí od počátku státu po současnost.³³

---

²⁵ MEISTER, Oskar. Aus den Tagen Wallenstein's zu Znaim. In *Znaimer Wochenblatt*. 14.4.1877.

²⁶ NETOUSCHEK, Franz. Geschichten aus dem alten Znaim. In *Znaimer Wochenblatt*. 1866.

²⁷ SEEBERGER, Wilhelm. Wallenstein in Znaim. In *Znaimer Wochenblatt*. 1924, příloha s. 16 – 18.

²⁸ SEETHALER, Wilhelm. Wallenstein in Znaim. In *Znaimer Wochenblatt*. 14. 6. 1863.

²⁹ DUDÍK, Beda. *Schweden in Böhmen und Mähren 1640 – 1650*. Wien, 1879.

³⁰ BÍLEK, Tomáš V.. *Dějiny konfiskací v Čechách po r. 1618 1*. Praha, 1882.

BÍLEK, Tomáš V.. *Dějiny konfiskací v Čechách po r. 1618 2*. Praha, 1883.

³¹ KNOZ, Tomáš. *Pobělohorské konfiskace. Moravský průběh, střeoevropské souvislosti, obecné aspekty*. Brno, 2006. ISBN 80-210-4130-7.

³² WINTER, Zikmund. *Zlatá doba českých měst*. Praha, 1991.

³³ HLEDÍKOVÁ, Zdeňka. DOBEŠ, Jan. JANÁK, Jan. *Dějiny správy českých zemí od počátku státu po současnost*. Praha, 2005. ISBN 80-7106-709-1.

2. PROBLEMATIKA TŘICETILETÉ VÁLKY

2.1. TŘICETLETÁ VÁLKA JAKO CELOEVROPSKÝ KONFLIKT

Třicetiletá válka se stala konfliktem, jenž zasáhl většinu zemí Evropy. Ale nelze hledat jeho příčiny až s rokem 1618, důvody vypuknutí tohoto konfliktu se začaly rýsovat daleko dříve. Mnoho historiků vidí původ tohoto sporu již o téměř sto let dříve. Již tehdy byly patrné mnohé nejen náboženské neshody. Tehdy měl věřící možnost vybírat ze širšího spektra náboženských proudů, jež pronikly na naše území. Některé náboženské směry byly k ostatním vyznáním tolerantní, avšak ne všechny a i to bylo důvodem dalších ohnisek střetů.

Třicetiletá válka je v této době jedním z významných evropských konfliktů, ale nelze opomíjet ani ostatní události, jež dění také ovlivňovaly. Nejedná se zde pouze o konflikt mezi vládoucí habsburskou dynastií a jejími poddanými, ale i mezi vládoucími dynastiemi Francie a větvemi Habsburského rodu. Jak je známo, Habsburská linie se rozdělila na dvě větve, z nichž španělská odnož měla snahu udržet svoje území v severní Itálii. Společně s tím se do konfliktu zapojuje komplikace spojená s druhou fází nizozemského odboje za nezávislost na španělských Habsburcích, jež vygradoval v letech 1621 až 1648.³⁴

Nelze opomenout ani rivalitu mezi Dánskem a Švédskem, soupeření mezi Švédskem, Polskem a Moskvou a ani střet obchodních zájmů na Baltu mezi Nizozemci a Angličany. Tento úhel pohledu na mnohé konflikty, jež v této době zatěžkávaly situaci v Evropě, nabízí možnost porovnání s uhersko-tureckou hranicí, která se v této době mnohostranných konfliktů zdá relativně klidná, i když nelze podceňovat hnutí Sedmihradská za nezávislost, v jehož čele stanul Gábor Bethlen.³⁵

V literatuře se můžeme setkat s mnoha přístupy k příčinám války. Jednou z možností se jeví příklon k teorii, že střediskem celého sporu se stala Svátá říše římská, jež byla složitě strukturována svým členěním a známá svým odporem k Habsburské dynastii. Rostoucí vliv

---

³⁴ MUNCK, Thomas. *Evropa sedmnáctého století*. Praha, 2002, s. 33. ISBN 80-7021-508-9.

³⁵ Tamtéž, s. 34.

dynastie Habsburků ale nebyl trnem v oku pouze německým knížatům, s postupem času tato antipatie rostla i ve Francii a Anglii.³⁶

Převážně čeští autoři³⁷ se shodují v názoru, že daná situace vznikla jako důsledek nově politicky diferencované Evropy, že se jedná o dobu, kdy samotná Evropa měnila svůj vztah k okolnímu světu a že docházelo i k postupné proměně povahy většiny evropské společnosti.³⁸ Jako jeden z podstatných problémů se jevílo rozdílné chápání vládnoucího systému. Na jedné straně stála tradičně uznávaná monarchie a jako její protiváha moderní představa Evropy, coby složeniny z jednotlivých národnostních států. Počátkem sedmnáctého století se však počala situace radikalizovat, čehož důkazem byla i protihabsburská fronta protestantů, jež v roce 1608 nabyla oficiální podoby ve formě sdružení v Protestantskou unii. Samozřejmě takový krok nemohla ponechat opozice bez reakce, a tak jako protiváha Protestantské unii vzniklo hned o rok později seskupení Katolické ligy.³⁹

Někteří vidí spouštěcí mechanismus pro počátek války v pražské defenestraci z roku 1618, jež odstartovala vzpouru českých stavů, která ve finále přerostla v otevřený konflikt mezi vládnoucí dynastií Habsburků jako ochránci katolické církve a mezi českou protestantskou opozicí (již podpořily také rakouské a uherské stavy).⁴⁰ Netrvalo dlouho a tento konflikt nezůstal pouze vnitropolitickým, ale začal se šířit po celé střední Evropě...

Třicetiletá válka proběhla hned v několika fázích, z nichž první vypukla válka česká, odehrávající se v letech 1618 až 1620, jež probíhala na území Čech, Moravy, Rakouska a Uher a při níž obě strany dosahovaly střídavých úspěchů.⁴¹ České povstání bylo původně zahájeno v dobré víře, že vše skončí výměnou vládnoucí dynastie, prosazením politických změn a příměřím nebo mírem s Habsburky.⁴² Jak ale víme, průběh povstání tuto původní myšlenku značně zkomplikoval.

---

³⁶ KLUČINA, Petr. *Třicetiletá válka*, s. 8. ISBN 80-7185-663-0.

³⁷ K těmto autorům lze začlenit Josefa Polišenského, Petra Klučinu nebo Josefa Kollmanna.

³⁸ POLIŠENSKÝ, Josef. *Třicetiletá válka a český národ*. Praha, 1960, s. 30.

³⁹ KLUČINA, Petr. *Třicetiletá válka. Obraz doby 1618 – 1648*. Praha – Litomyšl, 2004, s. 8. ISBN 80-7185-663-0.

⁴⁰ Tamtéž, s. 10.

⁴¹ Tamtéž, s. 11.

⁴² VÁLKA, Josef. *Česká společnost 15. – 18. století*, s. 50.

Za válkou českou následovala válka falcká, která vrcholila v letech 1621 až 1623. Při ní už se Fridrich Falcký po ztrátě českých zemí soustředil hlavně na vlastní území, jímž je chápána Dolní Falc.

Situace se však značně zkomplikovala na konci dvacátých a počátku třicátých let sedmnáctého století. Do konfliktu se zapojil Filip IV., představitel španělské vládnoucí linie, který za hlavní oblast svého zájmu považoval Nizozemí a možnost vojenské trasy ze severní Itálie do Bruselu. Jako protipól těmto snahám vystupoval naproti tomu Ludvík XIII., francouzský panovník, v této době již pod silným vlivem kardinála Richelieu, jenž měl v úmyslu zlomit habsburskou nadvládu v severní Itálii. Kardinál Richelieu však velice obratně a opatrně navázal spojení s nizozemskými protestanty s vidinou možného prospěchu pro francouzské zájmy. Situace v Anglii se velice rychle vykreslila poté, co Jakuba I. vystřídal Karel I. Úloha Anglie se v tomto konfliktu zmenšovala, neboť Karel I. se musel potýkat s celou řadou problémů domácího charakteru.⁴³

V nastalém zmatku se však situace ještě radikalizovala postupným zapojováním se skandinávských zemích do konfliktu. Řeč je především o Dánsku a Švédsku. Dánský panovník, Kristián IV., stejně jako švédský král Gustav Adolf, byl skalní luterán, což zdánlivě budí myšlenku na jejich případnou spolupráci. Jenže dlouholetá tradiční rivalita mezi oběma dynastiemi těmto možnostem zrovna nedopřávala. Zpočátku dalo vidině spolupráce naději setkání obou představitelů státu na jaře roku 1619 v Halmstadu, ale pro neslučitelnost jejich zájmu spolupráci nikam neposunula. Ve dvacátých letech byla situace ještě korunována Kristiánovými snahami mít kontrolu nad oblastí Baltu, což postupně vedlo k formování obranné aliance Spojených provincií, Gustava Adolfa a řady hanzovních měst. Ve snaze konkurovat Švédsku se objevila myšlenka spojení Dánska, Nizozemí a Anglie v podobě Haagské koalice, ale tyto představy později nedošly k realizaci.⁴⁴ Fáze dánské války vrcholila v letech 1625 až 1629 a centrem bojů se stalo převážně dolní Německo. Dánská válka však ztroskotala na jmenování Valdštejna „admirálem Oceánského a Baltského moře“, který přesvědčil Kristiána, aby roku 1629 přijal mír v Lübecku, který obnovoval status quo výměnou za králův slib, že do války již vícekrát nezasáhne.⁴⁵

---

⁴³ MUNCK, Thomas. *Evropa sedmnáctého století*, s. 43. ISBN 80-7021-508-9.

⁴⁴ Tamtéž, s. 44.

⁴⁵ Tamtéž, s. 45.

Jediný spojenec, který stál na straně Švédska bylo Sasko. To vehnal do spárů Švédska sám vojevůdce Tilly tím, že se neohlížel na neutralitu kurfiřta Jana Jiřího a vtrhl se svým vojskem na saské území. Spojenectví Saska a Švédska se zdálo poměrně úspěšné, neboť společnými silami drtivě porazili Tillyho v září roku 1631 v bitvě u Breitenfeldu. Tak se celá Evropa začala pomalu rozdělovat na příznivce a oponenty jedné či druhé strany.⁴⁶

S ohledem na neúspěchy generála Tillyho byl roku 1631 povolán zpět do služby Valdštejn. Již ho ale nečekaly jen samé úspěchy, ba naopak, fiaskem byla jeho porážka se Švédy roku 1632 u Lützen. I dánský král Kristián byl tehdy nucen uznat rostoucí vojenský vliv Švédska. Také je potřeba zmínit, že švédský král Gustav Adolf měl v ruce hned několik trumfů. Zmodernizoval stávající branný systém, vyvinul novou bitevní taktiku a zavedl efektivnější lehké polní dělostřelectvo, aby dosáhl lepší koordinace vojska.⁴⁷

Ale vedle trumfů se musel potýkat s problémem nedostatku spojenců. První kontakty s Francií po roce 1629 nikam nevedly, k čemuž přispěla neochota dohody mezi Gustavem a kardinálem Richelieu. Netrvalo ale dlouho a roku 1631 došlo ke smlouvě mezi Švédskem a Francií, kde se Francie zavázala platit Švédsku ročně milion tourských livrů a na oplátku žádala jen respektovat katolicismus tam, kde již existuje. V říši ale švédský panovník dostatečnou podporu nesehnal.⁴⁸

Poslední fázi třicetileté války reprezentovala válka švédsko - francouzská, jež byla vymezena lety 1635 – 1648. Do popředí se dostávají především státní zájmy a mocenský konflikt Francie a Habsburků o nadvládu v Evropě. Od roku 1644 již započala rozsáhlá mírová jednání ve městech Münster a Osnabrück, avšak pouze symbolizovala začátek dlouhodobějšího procesu. Tato mírová jednání však ještě nedokázala pozastavit další vojenské akce, a tak vojska dál páchala svá zverstva a vojenské akce se prodloužily ještě o následující čtyři léta.⁴⁹

---

⁴⁶ KLUČINA, Petr. *Třicetiletá válka*, s. 20. ISBN 80-7185-663-0.

⁴⁷ MUNCK, Thomas. *Evropa sedmnáctého století*, s. 47. ISBN 80-7021-508-9.

⁴⁸ Tamtéž, s. 48.

⁴⁹ KLUČINA, Petr. *Třicetiletá válka*, s. 20. ISBN 80-7185-663-0.

2.2. STAVOVSKÉ POVSTÁNÍ V ČECHÁCH A TŘICETILETÁ VÁLKA

České království sice v tomto celoevropském konfliktu nepatřilo zrovna do popředí zájmu, avšak bylo spouštěčím mechanismem celé válečné mašinérie. Jednou z důležitých událostí se stala aféra ohledně uzavření kostelů v Broumově a Hrobu.⁵⁰ Byl to právě rok 1618 v němž vykristalizovala atmosféra očekávané akce ze strany stavovské opozice. A reakce na sebe nenechala dlouho čekat.⁵¹

Mezníkem byla tajná konspirativní schůzka v paláci Smiřických, kde se sešli hlavní předáci stavovské opozice a za cíl si vzali naplánování násilné akce proti místodržícím, s nimiž většina aktérů měla nevyřízené osobní účty.⁵² To potvrzuje fakt, že povstání stavů bylo cílené a předem jasně promyšlené.⁵³

Mezi hlavními účastníky stavovského povstání se nabízí mnoho známých jmen. Mezi ty význačné lze zařadit Václava Budovce z Budova, Václava Viléma z Roupova, Albrechta Jana Smiřického a Martina Früweina z Podolí. K vojenským spiklencům stavovské opozice patřili i Jindřich Matyáš Thurn, Linhart Colona z Felsu a Oldřich Vchynský z Vchynic. Otázkou bylo proč se pouštěli mnozí z nich do otevřeného odporu k císaři? Co tím mohli získat? Někteří z nich byli snad vedeni představou upevnění společenského postavení a pravidelným příjmem, jiní vedeni vidinou vyrovnání svých nevyřízených účtů či politickými ambicemi.⁵⁴ Poslední uvedený případ je právě příznačný pro Václava Viléma z Roupova, který se vlivem dalších událostí dostal do čela povstalecké vlády. Vůdčí osobností povstalců se stal jeden z jejich nejmladších členů – Václav Budovec z Budova. Proč zrovna on? Snad pro své styky s Nizozemím či protestantskou unií nebo kvůli orientaci na falckého kurfiřta Fridricha.⁵⁵

---

⁵⁰ Pražský biskup dal pobořit protestantský kostel v městečku Hroby a broumovský opat, jenž nechal uzavřít kostel v Broumově. Stavů v tomto jednání viděli spoluúčast na habsburské ofenzívě a tak se odhodlali k otevřenému odporu s podobě sjezdu evangelických stavů v březnu 1618 kde vypracovali protestní spisy pro císaře a nevyšší zemské úředníky, mající v době panovníkovi nepřítomnosti v zemi titul místodržících. Podle usnesení z roku 1609 měl být hrobský a broumovský případ předložen zvláštnímu soudu, složenému z dvanácti katolíků a dvanácti protestantů. Avšak místodržící odpověděli stavům záporně a odpověď byla nazvána „těžkým psaním“. Císař v něm zakazoval stavům jakýkoli další sjezd. In: POLIŠENSKÝ, Josef. *Třicetiletá válka a český národ*. Praha, 1960, s. 85.

⁵¹ FUKALA, Radek. *Sen o odplatě. Drama třicetileté války*. Praha, 2005, s. 15. ISBN 80-86328-84-8.

⁵² Tamtéž, s. 23.

⁵³ Tamtéž, s. 24.

⁵⁴ Tamtéž, s. 25.

⁵⁵ Tamtéž, s. 26.

Snad nejdůležitější osobností tohoto seskupení byl sám Albrecht Jan Smiřický. Mezi jeho výhody patřil i fakt, že disponoval rozsáhlým majetkem, kterému snad nemohl v Čechách nikdo konkurovat. Zrovna jeho sídlo v paláci na Malé straně bylo hlavním místem, kde došlo k setkání za účelem přípravy stavovského povstání. Právě jeho osoba si mohla dovolit investovat značnou sumu do stavovského vojska, jenž mělo být povstalcům hlavní oporou. Ostatní stavovští předáci měli s Janem Albrechtem velké plány, dokonce se objevily i myšlenky jeho samotného, coby kandidáta na český trůn, avšak tyto naděje vzaly brzy za své, již roku 1618, kdy náhle skončil, pravděpodobně na tuberkulózu.⁵⁶

Jako další významná osobnost z centra povstalců bezpochyby vystupoval Jindřich Matyáš hrabě Thurn, který již roku 1617 odmítl veřejně hlasovat ve prospěch Habsburka a tím dal velice zřetelně najevo svůj zápal pro opozici. Za to však velice záhy následovaly sankce v podobě odebrání úřadu karlíštejnského purkrabího a císařská kancelář si na něj začala dávat dobrý pozor. Byl to právě on, kdo spolu s Ladislavem Velenem ze Žerotína společně na jaře 1619 provedl převrat na Moravě. Bohužel ale jeho další kariéra už pro něj neslibovala takový úspěch a špatně dopadly i jeho společné plány s Valdštejnem. V důsledku tohoto neúspěchu byl hrabě Thurn přinucen ke kapitulaci. Po svém odchodu z armády zvolil raději cizinu, kde v emigraci roku 1640 umírá.⁵⁷

Vojska třicetileté války se pohybovala bylo-li to možné raději v oblastech nížin a vyhýbala se horským oblastem, pro vojska jen obtížně přístupným. Do nížin lákala armádu jejich úrodnost a počáteční bohatství a v neposlední řadě pro ni velice důležitá přehlednost terénu. Proto se terčem těchto bojů stávaly během nepokojů oblasti středních Čech, Polabí a střední a jižní Moravy. Generálové a plukovníci, kteří věděli, že válka bude trvat dlouho, poznali brzy, že není výhodné zcela zpusťovat vlastní zem i nepřátelské území a vytvářeli z něho operační pole a zásobárnu pro armády.⁵⁸

Do zemí Koruny české, zejména na Moravu, zasahovaly během třicetileté války často různé vojenské jednotky, náležící k cizím vojskům, zejména k vojsku uherskému, kozáckému i tureckému. Tato první novodobá válka se vyznačovala i pokusy zainteresovat obyvatelstvo na boji a vyvolat v nich dojem, že i oni jsou nedílnou součástí tohoto

---

⁵⁶ FUKALA, Radek. *Sen o odplatě*, s. 28. ISBN 80-86328-84-8.

⁵⁷ Tamtéž, s. 32.

⁵⁸ VÁLKA, Josef. *Česká společnost v 15. - 18. století*, s. 48.

konfliktu. To se na stavu obyvatelstva také projevilo jeho úbytkem, neboť během války se snížil počet předválečného obyvatelstva asi o $\frac{3}{4}$.⁵⁹ Ve městech byl úbytek obyvatelstva podstatně vyšší než na venkově a ze samotných měst byla nevíce postižena města královská.⁶⁰

2.3. MORAVA PŘED STAVOVSKÝM POVSTÁNÍM A BĚHEM NĚJ

Abychom se mohli v dění dobře zorientovat, je potřeba nejprve stručně nastínit, jak vypadala situace na Moravě v tehdejší době, neboť Morava se od Čech v drobnostech lišila. Sféra politického vlivu na Moravě spadala i mezi královská města. Šest moravských královských měst tvořilo na sněmu třetí kurii společně s preláty, coby královská komora. Tato šestice se skládala z měst Olomouce, Brna, Jihlavy, Znojma, Uničova a Uherského Hradiště. Měšťané na Moravě ale nebyli plně svobodným politickým stavem, tak jako například v Čechách. Sněmovního jednání se účastnili pouze zástupci velkého čtyřměstí (Olomouc, Brno, Jihlava, Znojmo), a to jen proto, aby byli informováni o novinkách souvisejících s daněmi.⁶¹

Královská města, a to včetně města Znojma, spravovali primátoři, purkmistři a konšelé, jež byli voleni z obce za přítomnosti buď podkomořího a nebo jím zmocněného zástupce. Pod svou taktovkou měli dohled na vykonávání spravedlnosti městští rychtáři, zvaní fojtové, kteří byli voleni purkmistrem a městskou radou.⁶²

Koncem 16. století byla Morava rozdělena i do čtyř církví rozdělených oblastí, v podstatě shodných s kraji administrativními: olomouckým, hradišťským, brněnským a horním brněnským (Znojensko, Jihlavsko). V horním brněnském kraji, kde byla rozsáhlá žerotínská panství, směřovala situace ke sjednocování luteránů či novoutrakvistů s Jednotou bratrskou podle příkladu české konfese, jejíž vliv zasáhl až na západní Moravu.⁶³ V Jihlavě a ve Znojmě se podařilo luteránům začlenit i do městské rady a mít vliv i na farní kostely. Podkomořím nezbylo než tolerovat tuto situaci, aby nebyl přerušen chod městské správy a

---

⁵⁹ VÁLKA, Josef. *Česká společnost v 15. - 18. století*, s. 53.

⁶⁰ Tamtéž, s. 61.

⁶¹ VÁLKA, Josef. *Dějiny Moravy*, s. 43. ISBN 80-85048-62-0.

⁶² KAMENÍČEK, František. *Moravské sněmy a sjezdy*, s. 531.

⁶³ VÁLKA, Josef. *Dějiny Moravy*, s. 59. ISBN 80-85048-62-0.

pořádek ve městě. ⁶⁴ Jaké zastoupení katolíků a protestantů měla předbělohorská a pobělohorská městská rada si můžeme povšimnout při srovnání seznamů v přílohách.

Zcela odlišná byla situace v olomouckém a brněnském kraji. Například v Olomouckém kraji se kapitula a biskupové postavili do čela obnovy katolické církve ve smyslu vnitřní reformy, při pokusu o znovuzískání pozic ztracených během reformace. O tom svědčí v druhé polovině 16. století založené první jezuitské koleje, v Olomouci (1566) a v Brně (1572).⁶⁵ Jezuity do země uvedl biskup Vilém Prusinovský a bratři Grodečtí, kteří se také podíleli na založení jezuitských kolejí v Olomouci a v Brně. Vznik těchto kolejí byl pro evangelíky výzvou, aby se lépe starali o své školství, jež bylo převážně domácí půdou jezuitského řádu. Jezuité se kromě oblasti vzdělání věnovali misijní činnosti, kazatelství a stávali se vyhledávanými zpovědníky. Avšak působení jezuitů je dnes vnímáno velice rozporuplně, neboť na jedné straně jim nelze upírat jejich podporu vzdělanosti a zakládání škol, které mimochodem měly vynikající úroveň, ale na druhé straně je třeba poznamenat, že to byli právě jezuité, kteří praktikovali cenzuru i česky psané literatury a cizí jim nebyla ani fyzická likvidace knih.⁶⁶

Jako protiváha nově přichozím jezuitům zároveň v této době, v poslední třetině 16. století, došlo na Moravě k znovuzrození tradičních premonstrátských, benediktýnských, cisterciáckých a augustiniánských klášterů, Velehradu, Louky u Znojma, Hradiska u Olomouce, Třebíče, Rajhradu, Žďáru, Zábřovic u Znojma, jakož i klášterů dominikánů a františkánů v královských městech. Kláštery se ujímaly svých dávno zapomenutých práv, snažily se vymanit z pravomoci šlechtických „patronů“ a vrátit se alespoň pod královskou komoru. Na místech opatů se objevily osobnosti oddané církevní obnově, jako byl například opat premonstrátského kláštera v Louce u Znojma Šebestián Freytag z Čepirohu, který vytvářel z Louckého kláštera ohnisko protireformace na Znojemsku.⁶⁷ Konkrétně ve Znojmě se z těchto tradičních řádů udrželi dominikáni, františkáni, kapucíni, již výše zmiňovaní premonstráti, kteří měli v držení Loucký klášter, křížovníci s červenou hvězdou, kteří na Moravě drželi jediné proboštví a sice sv. Hypolita na Pölttenberku a v neposlední řadě také klarisky, které kromě kláštera ve Znojmě už držely jen jediný v Olomouci.⁶⁸

---

⁶⁴ VÁLKA, Josef. *Dějiny Moravy*, s. 54. ISBN 80-85048-62-0.

⁶⁵ Tamtéž, s. 49.

⁶⁶ Tamtéž, s. 53.

⁶⁷ Tamtéž.

⁶⁸ REZEK, Antonín. *Děje Čech a Moravy za Ferdinanda III. až do konce třicetileté války*. Praha, 1890, s. 158.

Moravu začátku 17. století však nerozdělovalo pouze náboženské přesvědčení, ale i stavovské rozdíly. Přes příliv „cizinců“ (Josef Válka ve své knize uvádí, že v letech 1540 – 1620 bylo na Moravě uděleno asi 100 inkolátů, do rytířského stavu bylo přijato asi 170 osob, do panského stavu asi 15 a mezi starožitné rody 17 osob),⁶⁹ jež z velké části podporoval císařský dvůr, si šlechta na Moravě udržela až do Bílé hory svůj zemský a převážně jazykově český ráz. Avšak čistě český ráz se týkal pouze nejvyšších kruhů, neboť ve všech královských městech se vedla německá i česká agenda, poněvadž samotní obyvatelé měst byli bilinguální. Avšak co se týče Znojma lze tvrdit, že střední a nižší vrstvy znojmského obyvatelstva zůstávaly jazykově převážně německé.⁷⁰

V královských městech postupně docházelo k radikalizaci situace, když značná část obyvatelstva přijala luteránskou reformaci, ale farní kostely drželi stále v rukou katoličtí faráři, podporovaní biskupstvím v Brně a v Olomouci a královskou mocí. Městské rady byly většinou nábožensky smíšené a stejně neměly nad kostely patronátní právo.⁷¹

2.4. OHLAS ČESKÉHO POVSTÁNÍ NA MORAVĚ

Samozřejmě že situace, jež vykryštovala v Čechách, dosáhla brzy svého ohlasu i na Moravě. V Čechách povstalci očekávali, že ostatní země se k nim připojí hned záhy. Avšak zklamání na sebe nedalo dlouho čekat společně s vyjádřením brněnského sněmu, jež se odmítl k povstání připojit, což vyznělo spíše jako neutralita nahrávající do karet Habsburkům, která byla pro povstání velkým neúspěchem, především vojenským. I tak se ale na Moravě zformovala skupina radikálů, do jejíhož čela se postavil Ladislav Velen ze Žerotína, bratranec Karla staršího ze Žerotína. Dalším mužem, který se rozhodl pro podporu povstaleckých Čech byl Petr Sedlnický z Choltic, vyznáním luterán a velitel jezdeckého pluku stavovského vojska v okolí Znojma. České stavy se ještě roku 1618 pokusily naléhat na Karla staršího ze Žerotína, a tím získat i jeho souhlas, avšak on neochvějně zastával dál svůj neutrální postoj, čímž zpečetil i pád možného útoku na Vídeň... Radikálové dlouho neotáleli a rozhodli se společně s neutralitou odstranit i Karla Staršího ze Žerotína. Tímto úkolem byl pověřen hrabě Matyáš Thurn, jehož vojsko se

---

⁶⁹ VÁLKA, Josef. *Dějiny Moravy*, s. 47. ISBN 80-85048-62-0.

⁷⁰ Tamtéž, s. 49.

⁷¹ Tamtéž.

koncem dubna vydalo na pochod na Moravu. Tažení si vzalo za cíl spojit se s moravskými protihabsburskými stavy. Zamířil směrem ke Znojmu, jednak aby předešel obsazení města císařským generálem Dampierrem, který dostal příkaz od císaře obsadit Znojmo a za druhé, aby se spojil s plukem Petra Sedlnického, jehož velitelé již byli pro povstání získáni. Do Znojma přišli za Thurnem i moravští stoupenci Čechů.⁷²

Tažení ke Znojmu započal Thurn v polovině dubna, kdy s vojskem vyrazil k Německému Brodu (dnes Havlíčkovu), přesunul se k Jihlavě, odtud vedla cesta přes Moravské Budějovice, kde se Thurn zdržel dva dny a 30. dubna dorazil do Znojma, kde vyhnal katolické kněze z kostela sv. Mikuláše, mikulášský kostel odevzdal protestantům, zajal louckého opata Jeronyma Scholl ze Schallmpuchu a vyhnal jeptišky a mnichy z klášterů.⁷³ Ve městě přivítala Thurna převážná část moravské šlechty, která se sem za účelem odboje sjela. Thurn ze Znojma ohlásil českým direktorům svůj úspěch a vyzval je, aby vyslali do Brna na sněm poselstvo, poněvadž moravští nekatoličtí stavové s nimi hodlali uzavřít veřejně spolek proti císaři.

I na Moravě byla vytvořena provizorní vláda po vzoru Čech, jež našla zastřešení právě ve formě direktoria, které se skládalo z dvanácti pánů, dvanácti rytířů a šesti zástupců královských měst. V královských městech byly dosazeny nové městské rady. Avšak na sklonku roku 1619 na Moravě začala ochabovat bojovná nálada a stále více zaznívaly hlasy volající po skončení války a dohodě s vídeňským dvorem. Současně proběhla i volba Fridricha Falckého za českého krále a Habsburkové byli zároveň zbaveni trůnu. V prosinci se sešel sněm moravských stavů, jež měl po volbě krále ukončit revoluční období na Moravě. Opět byl zvolen zemský hejtman – Ladislav Velen ze Žerotína⁷⁴ a byli jmenováni komisaři, kteří byli pověřeni vytvořením seznamu škod ve znojmském, brněnském a hradištském kraji, které napáchal Dampierrov vpád.⁷⁵ Ve městech byla vyhlášena svoboda bohoslužeb ve všech kostelech, farářům byly určeny platy a patronát nad evangelickými školami držely městské rady. Byla také vyhlášena svoboda tisku a posléze si dávala města potvrdit i svá dosavadní privilegia.⁷⁶

---

⁷² VÁLKA, Josef. *Dějiny Moravy*, s. 50. ISBN 80-85048-62-0.

⁷³ PEŘINKA, František. *Vlastivěda moravská*, s. 69.

⁷⁴ VÁLKA, Josef. *Dějiny Moravy*, s. 95. ISBN 80-85048-62-0.

⁷⁵ MATĚJEK, František. *Morava za třicetileté války*, s. 23.

⁷⁶ VÁLKA, Josef. *Dějiny Moravy*, s. 96. ISBN 80-85048-62-0.

V době českého povstání se na povrch bohužel nedostalo mnoho zpráv o řádění válečných oddílů, neboť to bylo i v zájmu domácích velitelů. Avšak zpráv se nám dostalo o vojsku velitele Dampierra, konkrétní případ nám dokazuje popis jeho zvěrstev při dobytí Jaroslavic, na nějž odkazuje František Matějek ve svém díle *Škody způsobené na Moravě řáděním vojáků za třicetileté války*. Popisuje i to, že lidé odtud většinou raději dobrovolně uprchli, a tak ani Dampierrovo vojsko tu nemohlo být živeno. Postupem času, jak válka nabírala na obrátkách, situace došla až tak daleko, že správci měst se snažili samotné město ubránit pokusem nepustit ani vojsko přes městské brány, neboť dobře věděli, co by po jeho vpádu následovalo – loupeže, požáry a jiná příkoří páchaná na civilním obyvatelstvu.⁷⁷ A tak není divu, že zprávy o pohybu vojska se společně s prchajícím obyvatelstvem šířily velice rychle...dokonce tak rychle a hlasitě, že se donesly až k uším samotných činitelů, stojících v čele správy země. Proto se rozhodl kardinál Ditrichštejn rychle obratně zareagovat vydáním patentu z července roku 1621, jenž zakazoval vojsku plundrování a olupování poddaného lidu. Avšak objevují se zprávy o tom, že Ditrichštejnův patent byl brán soldateskou na lehkou váhu, neboť už o měsíc později musel Ditrichštejn hlásit císaři, že vojsko dvou plukovníků i přes jeho nařízení řadí v zemi nadále a že země je od vojska zcela zničena, spálena a lid je dočista ožebračen.⁷⁸

Ani Znojmu se nevyhnuly tyto útrapy. Císařské vojsko zde leželo již od podzimu roku 1618 a proto není divu, že měšťané měli k pobytu vojáků poměrně velké výhrady. Jejich stížnosti dopadaly především na půdu městské rady, kterou žádali, aby vyřešila tuto problematiku tak, že osobám postiženým ubytováním vojska bude ulehčeno tím, že vojsko ubytují někde jinde, tak aby měšťany znovu nezatěžovalo a jako druhá podmínka této stížnosti byl kladen požadavek na vytvoření seznamu, který by sestavoval dosavadní náklady, které měšťané kvůli kvartýrování vojska doposud nesli.⁷⁹

V té době už byl do Brna naplánován sněm, k němuž se sešli i Karel starší ze Žerotína, Karel z Lichtenštejna a kardinál Dietrichštejn. Tam se dozvěděli, že nekatoličtí stavové se sešli ve Znojmě a odtud se blíží Brnu.⁸⁰ Pak už události dostaly rychlý spád. 2. května se tak konala v Brně schůze evangelických stavů a dalšího dne obsadila Brno jízda Petra

---

⁷⁷ MATĚJEK, František. *Škody způsobené na Moravě řáděním vojáků za třicetileté války*, s. 83.

⁷⁸ Tamtéž, s. 85.

⁷⁹ Státní okresní Archiv Znojmo. Fond Archiv města Znojma. III. svazek 1a. Zlomky starých registratur 1454 – 1850. inv. č. 27. stížnost měšťanů na nelehkou situaci ve městě z roku 1619.

⁸⁰ MATĚJEK, František. *Morava za třicetileté války*, s. 9.

Sedlického z Choltic, pak už 4. května následoval v Brně sněm, jehož následkem bylo sesazení kardinála Ditrichštejna. Stavby zde také vydaly patent o vypovězení jezuitů „na věčné časy“ a o zabrání některých katolických kostelů ve prospěch evangelíků (v Olomouci kostel sv. Mořice, v Brně kostel sv. Jakuba a také kostely v Hradišti a Uničově).⁸¹ I na Moravě bylo podle českého vzoru zvoleno třicetičlenné direktorium, které si vzalo za cíl vypovědět jezuitu ze země, obměnit rady a purkmistry v královských městech a zahájit spolupráci s Čechy ve vojenských akcích.⁸²

O spolupráci armády při rozšíření stavovského povstání na Moravu svědčí i list z 11. listopadu, aby znojemští měšťané přijali do svých zdí i rakouský pluk podplukovníka Späta a půjčili na jeho opatření nějakou sumu peněz.⁸³

Snaha sjednotit spolupráci Moravy na stavovském povstání a potřeba nalézt místo na jižní Moravě k ubytování Buquoyova vojska nabízely vydání Znojma a Mikulova, města měla být dána k ubytování vojska. Za tím účelem také byli stanoveni komisaři, jež měli na celou situaci dohlížet.⁸⁴

Celá krize vrcholící nedostatkem se projevila nejen na poddaných, ale i na šlechtě. Objevují se náklady spojené s vypravováním hotovostí již v srpnu roku 1619, stejně tak jako nařízení vydržování nových vojenských sil, čímž se finanční tíseň obyvatel značně zvětšila.⁸⁵

2.5. ZNOJMO VE SVĚTLE KORESPONDENCE MORAVSKÝCH DIREKTORŮ

Jak vypadala situace na Moravě roku 1619, se mnoho dovídáme z dochované korespondence moravských zemských direktorů. Ze strany direktoria bylo znojemské městské radě zasláno mnoho instrukcí o tom, jak v nastalé válečné situaci reagovat. K jednomu z nařízení patřil i zákaz v nastalém válečném nebezpečí konat výroční trhy, neboť podle mínění moravského direktoria skýtaly mnohá nebezpečí.⁸⁶ Později přišel i zákaz přechovávat ve městě cizince a žádost s datem 30. května, aby k nim byli vysláni poslové se zprávou o dění ve městě nejméně jednou týdně. Doslovně zněla žádost „...abyšte nejméně týhodně jednou posla jistého k nám sem s psaním Vaším, jaké byšte

⁸¹ MATĚJEK, František. *Morava za třicetileté války*, s. 10.

⁸² VÁLKA, Josef. *Dějiny Moravy*, s. 93. ISBN 80-85048-62-0.

⁸³ HRUBÝ, František. *Pád českého povstání na Moravě*, s. 76.

⁸⁴ Tamtéž, s. 89.

⁸⁵ Tamtéž, s. 112.

⁸⁶ URBÁNKOVÁ, Libuše (ed.). *Povstání na Moravě v roce 1619. Z korespondence moravských direktorů*. Praha, 1979, s. 85.

*kunšofty u Vás a v okolním kraji města Vašeho měli, opatrně v tom zacházejíc, vypravili...*⁸⁷

Nařízení ze strany direktoria se však týkala i ostatního chodu města a za cíl si hlavně zvolila dobře připravit všechny moravské kraje na propukající začátek války. Nejdůležitějším bodem programu bylo svolání zemské hotovosti a i v tom měly být Moravě nápomocny jednotlivé kraje. Většině moravských klášterů bylo poručeno, aby vypravily do Brna koně a vozy k rozvážení munice pro moravské vojsko, jež se mělo spojit s českým vojskem hraběte Jindřicha Matyáše z Thurnu. Do každého jednoho kláštera bylo určeno jedno psaní, taktéž k datu 30. května, s konkrétním seznamem požadavků o doplnění válečného stavu *„...aby lid náš pěší i jízdný z kvartýrů svejch vytrhl a s lidem jeho se spojil... tak aby z toho obojího lidu jedno řádné polní ležení učiněno bylo...“*⁸⁸ V psaní, jež bylo adresováno Louckému klášteru ve Znojmě bylo požadováno 12 koní a 3 vozy, jež se měly neprodleně dostavit do Brna a tím posílit stav zemské hotovosti.⁸⁹

Pomoc, jež byla vyžadována ze strany měst se ve své podstatě netýkala fyzické obrany země, města totiž nebyla schopna postavit vojáky ve zbrani, neboť armáda, jež by takto vznikla by nebyla ani z části profesionalizovaná. Tato žádost měla za cíl spíše zajistit fyzickou přepravu zbraní a děl na jednotné stanoviště. O částečném přínosu této hotovosti pro Moravu nasvědčuje časté naléhání direktoria na purkmistry a městské rady, aby měla města neustále v pohotovosti vozy s koňmi a tentokrát, 5. června, návdavkem požadovali i dostatečný počet vhodných osob, potřebných pro převážení munice, kdyby toho bylo náhle zapotřebí pro prospěch země. Protože *„...jak prve na každé město jistý počet uložen byl, propuštění jsou, aby lidé času s velikým svým nepohodlím nemařili čas obávající se, aby nenadále zase takové koně a vozy vypraveny bejti museli a země tedy opuštěna nebyla...“*⁹⁰

O rychlosti, s jakou se situace radikalizovala, svědčí i další psaní datované k 22. červenci, adresované znojemským komisařům do Znojma, v němž moravské direktorium sděluje, že se doslechli, že hrabě Dampierre se chystá přitáhnout k městu Znojmu, a tak žádají, aby si ihned k opatrování města vybrali vhodnou posilu z připraveného zemského

---

⁸⁷ URBÁNKOVÁ, Libuše (ed.). Povstání na Moravě v roce 1619. Z korespondence moravských direktorů, s. 89.

⁸⁸ Tamtéž, s. 87.

⁸⁹ Tamtéž, s. 88.

⁹⁰ Tamtéž, s. 101, 102.

vojska a zbytek vojenské hotovosti vypravili směrem k Brnu.⁹¹ O tomto připravovaném Dampierrovu vpádu informovalo moravské direktorium ve stejný den i stavy v Čechách, a přitom vylíčili velké nebezpečí Dampierrova vpádu na Moravu a vykreslili i zoufalou situaci v zemi, v jejímž důsledku žádali ze strany českých stavů pomoc. „...před Vámi toho netajíme, že nás jisté a pravdivé zprávy toho docházejí, kterak hrabě Dampierro s lidem tím, kterýž při sobě má a jehož již do deseti tisíc pospolu bejti má, nejen k hranicím Markrabství tohoto moravského se přibližuje, ale taky toho celým obmyslu jest, těchto následujících dnův konečně nepřátelským způsobem do země této vtrhnouti, ji mečem a ohněm hubiti a se některých měst, obzvláště pak města Brna a zámku Špinberku, rukou brannou a válečnou zmocniti...“.⁹²

V takové závažné situaci uznali za vhodné členové moravského direktoria instruovat i Petra Sedlnického z Choltic do Znojma, který byl jmenován do funkce velitele pluku, že nařídili Niklasovi Erhartovi, správci zemské zbrojnice, aby vydal pro potřeby země munici. Současně v listě ze 6. srpna žádají, aby při znojenském úřadu k této příležitosti přispěli fúrou i dvěma fúrami munice a ty dnem i nocí vezli, aby jim materiálně pomohli. To dokazuje, jak moc tíživá byla situace a jak byla munice čím dál více nedostatkovým zbožím.⁹³

Zároveň s tím kladli i Petru Sedlickému na srdce přímlovu za měšťany ve Znojmě, kteří prosili, aby byli ušetřeni vydržování a vyživování dalšího vojska, protože to „... jim a chudé obci znojenské již nemožné, poněvadž kraj ten, město i poddaní znojemští na nejvyšší znuzení jsou... na větším díle je vytráveno, toho všeho se do města teď mnohem větší než prve ceně na trh přiváží, aby podle prve stanovené taxy lid ten a rejtarstvo V. Mti profianty jako zpočátku anebo ty nyní než sami bráti a platiti musejí, dodávali...“.⁹⁴

Následně na to direktorium purkmistru a radě města Znojma nařídilo, aby dali ihned své měšťany vystrojiti a vybavit všemi válečnými potřebami, a to bez jakýchkoli prodlev. V jejich požadavcích stojí potřeba vybavit měšťany olovem, prachem a všemi dalšími potřebami, které jsou nutné k válečné hotovosti města. To vše mělo proběhnout pod

---

⁹¹ URBÁNKOVÁ, Libuše (ed.). Povstání na Moravě v roce 1619. Z korespondence moravských direktorů, s. 213.

⁹² Tamtéž, s. 213.

⁹³ Tamtéž, s. 244.

⁹⁴ Tamtéž, s. 117.

záštitou a vědomím Petra Sedlnického z Choltic, pod jehož kompetenci znojemský kraj spadal.⁹⁵

Jako důkaz o ochotě direktoria vyjít tolik materiálně vytíženému znojenskému obyvatelstvu v jeho nelehké situaci vstříc, nasvědčuje i zdání schůdnější situace, když purkmistru a radě města Znojma oznámili, že kompanie Petra Sedlnického z Choltic, která zůstávala ve městě, odtáhne do Čech, a proto jim nařídili, aby „...*po odtažení téhož pána nejvyššího a lidu jeho od nás na sebe a město Znojmo obzvláštní a bedlivý pozor dali a lidem svým domácím městským též město podle potřeby vartami jak v noci, tak i ve dne opatrovali. Mezitím nadějeme se, že vedle vyměření našeho z toho 1000 mušketýrův jak toliko v městě Olomouci zmustrováni budou, ihned ... k Vám do města Znojma poslán a položen bude...*“⁹⁶

O tom, jak mnoho bylo město Znojmo pobytem vojska vytíženo a materiálně strádalo svědčí i žádost o pomoc, která se na rozkaz moravského direktoria dostavila od Karla z Lichtenštejna, jehož direktorium žádalo, aby jeho poddaní z Lednice dodávali rejtarům do Znojma týdně 400 měřic ovsu,⁹⁷ stejně tak nařídili purkmistru i radě města Znojma aby zabrali dům, do kterého se týdně sváží oves z mikulovského panství kardinála Františka z Dietrichštejna (800 měřic týdně) a z lednického panství Karla z Lichtenštejna, aby se postarali ještě o dalších 60 vojáků, kterými by obsadili klášter Hradiště sv. Hypolita. Po jisté době vydržování vojenské jednotky na to reaguje město psaním ze 3. července, jímž oznamuje, že 60 vojáků, které měli až do té doby na starost včetně vybavení a vyživování už nejsou schopni na obecní náklady živit a žádají je, aby byli ze služby propuštěni a tím bylo městu ulehčeno. Na to jim dochází vzápětí reakce, jež zakazuje propuštění těchto 60 vojáků a poroučí jim, aby je dále vydržovali a k dispozici jim dali klášter na Hradišti u sv. Hypolita.⁹⁸ Tak bylo do kláštera usazeno české vojsko, prý nezbytně nutné pro obhájení města Znojma a direktorium naléhalo na probošta kláštera Hradiště u sv. Hypolita, aby zásobování provedl takovým způsobem, aby vojáci už nemuseli brát chudým lidem a už tedy neměli žádnou příčinu k jejich obtěžování.⁹⁹ O tom, že tato snaha neměla dlouhodobý efekt svědčí opětovné stížnosti z pozdějších let, o nichž je zmínka dále v textu, které

---

⁹⁵ URBÁNKOVÁ, Libuše (ed.). Povstání na Moravě v roce 1619. Z korespondence moravských direktorů, s. 121.

⁹⁶ Tamtéž, s. 138.

⁹⁷ Tamtéž, s. 171.

⁹⁸ Tamtéž, s. 174.

⁹⁹ Tamtéž, s. 193.

dokládají, že stejně nebylo měšťanům definitivně odlehčeno a později se opět dostavily komplikace stejného rázu.

S žádostí o materiální pomoc při takto vyostřené situaci se direktorium obrátilo i na Děřicha z Althannu, neboť jim bylo dobře známo, že při vranovském panství patřící tomuto rodu byly železné hamry, kde bylo možno získat koule do děl. Nařídili proto, aby tam pro válečnou potřebu země dali udělat větší i menší dělové koule podle odeslaných vzorů. Není pochyb o tom, že se jim urozený pán z Althannu pokusil vyjít vstříc.¹⁰⁰

V srpnu následujícího roku 1620 již byla znát převaha císařského vojska. Na Moravě rostly dokonce i obavy, že bude vojensky přinucena ke kapitulaci. K tomu se v zemi bouřilo stavovské vojsko, poněvadž stavy neměly dostatek financí, aby mohly vojsko řádně vyplatit, a tak není divu že se vojsko buď rozprchlo nebo přidalo na stranu nepřítele, jakož to učinil později i Spätův rakouský pluk, který v té době ležel ve Znojmě.¹⁰¹

---

¹⁰⁰ URBÁNKOVÁ, Libuše (ed.). Povstání na Moravě v roce 1619. Z korespondence moravských direktorů, s. 269.

¹⁰¹ MATĚJEK, František. *Morava za třicetileté války*, s. 24.

3. BÍLÁ HORA

Bitva na Bílé hoře, 8. listopadu 1620, byla rozhodujícím faktorem, který jasně začal udávat nový směr. Císařská moc už nebyla ohrožena jako dřív a od tohoto okamžiku mohla jen slít.¹⁰²

3.1. MORAVA PO BĚLOHORSKÉ PORÁŽCE

Není pochyb o tom, že císař chtěl mít situaci pevně pod kontrolou. Ke zvládnutí situace na Moravě pověřil Valdštejna, aby sem přesunul svá vojska. Do Olomouce a Znojma byly vyslány císařské oddíly a Jindřich Thorndal byl pověřen, aby ve všech městech (i v Jihlavě a Brně, které již byly obsazeny) přijímal přísahy věrnosti císaři. Z měst jediné Znojmo se vzpíralo složit obvyklou přísahu, ale netrvalo dlouho a bylo k ní v dubnu 1621 přinuceno. Dokonce byl všeobecně vyjadřován úžas nad tím, jak snadno císař Moravu získal, i když byla města dostatečně opevněna. Například město Znojmo vydalo roku 1619 jen na opevnění města 646 zlatých.¹⁰³

Ferdinand II. však odmítl uznat volbu Fridricha Falckého českým králem a dál trval na legitimitě své volby a odmítl s rebely jakékoli vyjednávání. Jeho spojenci, především španělský katolický panovnický dvůr, papež a katolická liga, mu pomohly v létě roku 1620 vystavět velkou armádu, která měla povstání potlačit. Netrvalo dlouho a úspěch se dostavil...Následky pro Moravu byly jednoznačné – na Moravě byl do čela postaven kardinál Ditrichštejn a tím byl jednoznačně udáván směr.

Bělohorská porážka znamenala sice potrestání na majetku, avšak pořád hlavním předmětem sporu zůstávala víra. Současně probíhalo nejen obsazování far katolickým kněžstvem, avšak i restaurace mnišských řádů. V únoru 1621 byl vydán dekret o návratu brněnských a olomouckých jezuitů do jejich kolejí a škol. Jezuité nyní rychle zakládali nové koleje v moravských královských městech, v roce 1624 ve Znojmě s přispěním vranovských Althanů a v roce 1625 v Jihlavě. V polovině dvacátých let pověřil kardinál Ditrichštejn dozorem nad průběhem protireformace a nad vytvářením katolické církevní organizace dva komisaře, Jana Jakuba Magni a olomouckého kanovníka Jana Arnošta

---

¹⁰² UHLÍŘ, Dušan. *Černý den na Bílé hoře. 8. listopad 1620*. Brno, 1998, s. 162. ISBN 80-902242-6-1.

¹⁰³ HRUBÝ, František. *Pád českého povstání na Moravě*, s. 95.

Platejse z Platenštejna. Účelem této komise bylo navštěvovat královská města a ta panství, kde vrchnost váhala s vypovídáním evangelických predikantů.¹⁰⁴

Volbou kardinála Ditrichštejna získala moravská katolická církev. Sílící vliv katolíků posílila řada konvertitů a příchod několika českých katolíků, jež na Moravě získali panství. Avšak netrvalo dlouho a i na konvertity se snesla kritika. Na Moravě kupříkladu velice překvapila konverze Karla z Lichtenštejna, jehož rod v 16. století patřil k evangelické šlechtě, jež na svých panstvích poskytovala ochranu nejružnějším sektám, zejména novokřtěncům.¹⁰⁵

Ditrichštejnovi šlo především o to, aby v královských městech byly ustaveny jen katolické městské rady. Zbývalo změny provést ještě ve Znojmě a v Jihlavě, protože v Brně a v Olomouci byla změna provedena již roku 1621. Ve Znojmě schválil kardinál návrh podkomořího Karla Haugvice na nové obsazení rady z července 1622.¹⁰⁶ V první chvíli byli vystaveni naprostému nedostatku katolických radních. Reformační komise ale nemilosrdně trvaly na konverzi, takže městské rady byly postaveny před rozhodnutí emigrace nebo přestupu na katolictví. U naprosté většiny měšťanů převládl materiální zájem a s ním i konverze.¹⁰⁷ Obměny předbělohorské smíšené městské rady ve Znojmě oproti pobělohorské katolické městské radě si lze povšimnout v přílohách.

O podrobném průběhu situace v tomto období nás zpravuje dochovaná korespondence pocházející od kardinála Ditrichštejna z roku 1624, z níž je patrné, jak se kardinál stavěl k otázce potrestání některých měšťanů. Nad některými byl totiž výkon trestu pozastaven a těmto osobám kardinál povolil odpuštění tohoto trestu pouze pod podmínkou, že odsouzený přejde na katolickou víru. Tento ústupek ještě doplňoval slib, že takovým to lidem bude vrácena čest a budou ve městě moci nadále provozovat svoji živnost. To dokazuje, že víra se v této době stává nejen záležitostí přesvědčení, ale i předmětem kupčení.

O tom, že ani tato doba nebyla pro finanční situaci města jednoduchá, svědčí žádost purkmistra a rady města Znojma adresovaná králi, jež požaduje, aby byl městu přenechán Znojemský hrad jako kompenzace do té doby vzniklého dluhu, pocházejícího ještě od

---

¹⁰⁴ VÁLKA, Josef. *Dějiny Moravy*, s. 103. ISBN 80-85048-62-0.

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 81.

¹⁰⁶ MATĚJEK, František. *Morava za třicetileté války*, s. 104.

¹⁰⁷ VÁLKA, Josef. *Česká společnost v 15. – 18. století*, s. 83.

císaře Rudolfa ve výši 50 000 tolarů a stejně tak žádali krále, aby bylo město zproštěno ročního poplatku na hrad v částce 650 zlatých, neboť jeho finanční stav byl velice mizerný.¹⁰⁸

Všeobecně se usuzuje, že na Moravě byl zvolen výrazně mírnější stupeň, co se týče potrestání povstalců, než jak tomu bylo v Čechách. Důvodem prý byl menší podíl na povstání proti císaři a také působení Karla staršího ze Žerotína při vyjednávání.¹⁰⁹

3.2. NÁBOŽENSKÉ POMĚRY PO PORÁŽCE NA BÍLÉ HOŘE

Zvláště přísně naložil Ferdinand II. s královskými městy, jejichž zrada byla jako zrada na králi posuzována coby dvojnásobná. Roku 1627 nechal vytvořit centrální reformační komisi, vybavenou velkými pravomocemi. V jejím čele stanuli čtyři komisaři (nejvyšší komoří Jaroslav Bořita z Martinic, nejvyšší sudí a prezident apelačního soudu Fridrich z Talmberka, nejvyšší písař Kryštof Vratislav z Mitrovic a pražský arcibiskup kardinál Arnošt Vojtěch z Harrachu). Tato komise měla pod sebou úřadující subdelegáty, kteří měli rozdělenou působnost v jednotlivých krajích. Pro každý kraj byli jmenováni dva, jeden coby příslušník duchovního stavu a druhým byl šlechtický úředník. Mezi povinnosti této komise patřilo projíždět jim svěřený kraj, zvat si k pohovorům nekatolíky a ve městech projednávat s městskými radami jednotlivé případy nepřizpůsobivých nekatolických měšťanů. Měšťanům byla poskytována lhůta k rozmyšlení a možnost rozhodnout se buď pro přestup ke katolicismu nebo pro emigraci. Pokud se rozhodli pro odchod ze země, směli prodat majetek. Nadále se konfiskovalo jen těm, kteří sloužili „nepříteli“. Hned o rok později nechal císař zřídit novou komisi, která postupovala podle pokynů Ferdinandova zповědníka, jezuity Lamormaina. Komise se již mohla opírat o Obnovené zřízení zemské (vydané zatím pouze pro Čechy), měla vyčleněny speciální finanční prostředky, takže její členové mohli cestovat po městech a snažit se provést reformaci přímo na místě.¹¹⁰

Před reformační komise byli ale zváni i katolíci. Především ti noví, jež ke katolické víře konvertovali nejprve nedávno, avšak komplikace spočívala v tom, že jejich manželky, případně děti, ještě dosud setrvaly v předchozím nekatolickém vyznání. Ve dvacátých

---

¹⁰⁸ SOKA Znojmo. Fond Archiv města Znojma. III. svazek 1a. Zlomky starých registratur 1454 – 1850. inv. č. 33. žádost purkmistra města Znojma adresovaná králi z 13.6.1625.

¹⁰⁹ KNOZ, Tomáš. *Pobělohorské konfiskace*, s. 94. ISBN 80-210-4130-7.

¹¹⁰ MIKULEC, Jiří. *Rekatolizace šlechty v Čechách*, s. 21. ISBN 80-86515-54-0.

letech se reformační komise zaměřovala převážně na nekatolíky z řad duchovenstva a na měšťany královských měst.¹¹¹

V královských městech byly pro komisi pořizovány seznamy měšťanů podle čtyř kategorií. První tvořili měšťané, kteří byli odedávna katolíky, druhou ti, jež po bělohorské porážce konvertovali ke katolictví, třetí skupinu měšťané, u kterých byla naděje na konverzi a poslední jsou na seznamu zatvrzelí evangelíci. Města byla nucena ze svých prostředků vydržovat misionáře, některým byly prodlužovány lhůty ke konverzi a těm, kteří byli ochotni konvertovat, bylo přislíbeno navrácení zabaveného majetku.¹¹² Misionářská činnost vrcholila především ve třicátých a čtyřicátých letech sedmnáctého století, kdy docházelo k častým žádostem nekatolíků o pobyt v zemi. Některým bylo vyhověno v jejich žádosti, avšak s podmínkou, že se během pobytu budou účastnit výuky katolického náboženství. To mělo vést k pozdějším úvahám ve prospěch konverze ke katolicismu. Nekatolíkům samozřejmě schválení žádosti přišlo vhod, avšak někteří jen předstírali zájem o výuku katolického náboženství. Tlak se strany katolíků však nepřestával, k dobru si připisoval domácí prostředí, působení okolí a příbuzenstva na daného jedince a především přesvědčování ze strany katolických duchovních.¹¹³ Nutno podotknout, že výuka katolické víře byla nařízena všem žadatelům, jimž bylo v žádosti vyhověno, i přesto, že dostali povolení například k hospodářským účelům. Platilo jednoduché pravidlo, pokud chceš zůstat ve vlasti, musíš být seznámen s katolickou vírou.¹¹⁴

V této době nebyly konverze ojedinělé, mnoho lidí, ať již vedeno jakýmikoli zájmy, rychle pochopilo závažnost situace. Jediným nátlakem na nekatolíky totiž nebyli jen katoličtí kněží, ale lidé byli ke konverzi nuceni i kvartýrováním vojáků do svých domů, tak dlouho dokud nekonvertují nebo neemigrují. Zatímco nekatolické kněze bylo možné jednoduše vyhnat a případně zavřít, nekatolické měšťanstvo šlo také uvěznit, ale i ekonomicky poškodit zákazem vykonávání živnosti, jež pro ně byla existenčně nutná.¹¹⁵

Není pochyb, že mnoho konverzí v této době bylo neupřímných. Pokud už k nim docházelo, konaly se veřejně a navíc v rámci církevního ceremonálu. Důkazem toho byly i

---

¹¹¹ MIKULEC, Jiří. *Rekatolizace*, s. 22. ISBN 80-86515-54-0.

¹¹² VÁLKA, Josef. *Česká společnost v 15. – 18. století*, s. 80.

¹¹³ MIKULEC, Jiří. *Rekatolizace*, s. 133. ISBN 80-86515-54-0.

¹¹⁴ Tamtéž, s. 135.

¹¹⁵ Tamtéž, s. 115.

slavnostní konverze v kapli sv. Františka Xaverského v jezuitském kostele ve Vídni.¹¹⁶ Nekatolíci si samozřejmě našli metody, jak se nevzdát svého přesvědčení, a tak není divu, že se konaly tajné evangelické bohoslužby, že z měst se chodilo na mše na venkov. Avšak v královských městech byla evangelická organizace rozvrácena, kněží se museli skrývat na venkově nebo tajně přicházeli sloužit bohoslužby z ciziny.¹¹⁷

Výjimkou v této době nebyly ani ilegální pobyty, kdy obyvatelé zůstali v zemi i po vypršení termínu, kterým byl jejich pobyt vymezen. V tomto ohledu vzniklo i mnoho patentů(z let 1632, 1635, 1637, 1639, 1640, 1641, 1642, 1644 a 1647), jež stanovovaly postihy. Nelegálně nekatolíci pobývali buď na svých statcích, které ještě neprodali, jiní využívali svých katolických známých a příbuzných.

Nebylo ojedinělé ani předstírání katolické víry. Obejít normy bylo možné pomocí tzv. zpovědních cedulek, jež měly být dokladem katolického vyznání. Tyto cedulky vydávali katoličtí faráři jako potvrzení o zpovědi a přijímání pod jednou. Možností nekatolíka bylo buď cedulku padělat, nebo poslat ke zpovědi poslali někoho, kdo se za něj vydával. A nebo si cedulku od nepříliš zásadového faráře koupit. Je doložen případ Vavřince Nižburského, faráře od sv. Vojtěcha na Novém Městě pražském, který prodával nekatolické zpovědní cedulky, byl odhalen a roku 1631 skončil za svou činnost na popravišti.¹¹⁸ Padělání se tehdy nevztahovalo pouze na zpovědní cedulky, ale postihlo i listy povolující pobyt v zemi – tzv. pas a repas s padělanými podpisy důstojníků k tomu zmocněných.

Ve třicátých letech bylo o postavení nekatolíků v českých zemích vydáno mnoho materiálů např. slavný spis o útisku nekatolíků v českých zemích (Historie o těžkém protivenství církve české), jenž vznikl pod redakcí J. A. Komenského. Ten v něm otiskl své povolení pocházející z dvacátých let sedmnáctého století k šestitýdennímu pobytu, kde je přímo nařízeno, aby se dotyčný po příjezdu do země postavil před reformační komisaře a nechal se vyučovat katolickému náboženství.¹¹⁹ Přesvědčování emigrantů pobývajících dočasně v zemi je zřejmé i z listu Ferdinanda III. z roku 1636, kde je přímo nařízena výuka katolického náboženství. V listopadu roku 1641 byl vydán i místodržitelský výnos, jež

---

¹¹⁶ WINKELBAUER, Thomas. *Konfese a konverze*, s. 495.

¹¹⁷ VÁLKA, Josef. *Česká společnost v 15. – 18. století*, s. 79.

¹¹⁸ MIKULEC, Jiří. *Rekatolizace*, s. 138. ISBN 80-86515-54-0.

¹¹⁹ MIKULEC, Jiří. *Mezi konverzí a emigrací*, s. 407.

nařizoval podkomořím královských měst vyhledávat a evidovat nekatolíky vyššího i nižšího stavu s tím, že množství těchto lidí pobývá v královských městech bez povolení.¹²⁰

O tom, že mnoho lidí si pohrávalo s myšlenkou využití možnosti tohoto „výhodného obchodu“ svědčí další korespondence z pera kardinála Ditrichštejna, jež vykresluje, že někteří, jež nechtějí přestoupit na katolickou víru mají být bez prodlení potrestáni a jejich trest má být složen, mohou volit buď z možnosti vystěhování nebo podle vůle zůstat. Avšak ti, kteří ale nejsou doposud v katolické církvi dostatečně vyučeni a žádají o prodloužení lhůty a „dozajista“ se chtějí na církev obrátit, těm kardinál povoluje lhůtu prodloužit.¹²¹

3.3. ZNOJMO PO PORÁŽCE NA BÍLÉ HOŘE

O zásadách státní moci na Znojmsku nejsme moc informováni přesto, že Znojmo bylo před Bílou horou výrazně luteránské. Zpočátku se měšťané dokonce pokusili o vyhnutí se přísaze věrnosti císaři.¹²² V říjnu roku 1621 vydal císař příkaz k uvěznění vůdců povstání z měst. Bylo přikázáno je uvěznit a řádně střežit na brněnském Špilberku. V prosinci roku 1621 pak byl vydán příkaz, jenž nařizoval provádění odhadů a ocenění jejich majetku. Ke dni 7. března 1622 byl vydán jmenný seznam obviněných osob. Obsahoval na dvě stě jmen. Ditrichštejn přišel s úmyslem všechny rebely nechat svézt do Brna. Dvacet z nich, většinou direktorů, bylo odsouzeno k trestu smrti, všichni samozřejmě ke ztrátě na majetku, ale na přímluvy Karla staršího ze Žerotína, všem dvaceti byl trest smrti zmírněn na vězení. Trest smrti byl zmírněn na doživotní práci v okovech i Bedřichu Meynrathovi,¹²³ znojmskému měšťanovi, který byl také účastníkem povstání. Jak důležitou roli však při povstání zastával prameny neuvádějí. Vedle toho bylo město odsouzeno k pokutě 30 000 tolarů¹²⁴. Znojmo, poněvadž znalo císařovy finanční potíže se samo pokusilo navrhnout zvýšení pokuty na 40 000 tolarů¹²⁵. Nabídka se však pokusilo spojit s podmínkou, že ve městě nebude ubytováno vojsko. Nabídka ovšem přijata nebyla.¹²⁶ Vojsko bylo ubytováno a následně

---

¹²⁰ MIKULEC, Jiří. *Mezi konverzí a emigrací*, s. 409.

¹²¹ SOKA Znojmo. Fond Archiv města Znojma. III. svazek 1a. Zlomky starých registratur 1454 – 1850. inv. č. 31. korespondence kardinála Dietrichsteina z 9.3.1625.

¹²² MZA, G 140, Rodinný archiv Dietrichštejnů, inv. č. 206, karton 133.

¹²³ MATĚJEK, František. *Morava za třicetileté války*, s. 80.

¹²⁴ Ohledně částky se různí historikové liší, například Havlík uvádí částku 23 000 tolarů a ubytování vojska na Hradišti. In: HAVLÍK, Lubomír. *Dějiny královského města Znojma*, s. 104.

¹²⁵ HAVLÍK, Lubomír. *Dějiny královského města Znojma a Znojmského kraje od nejstarších dob do 70. let 19. století*. Brno, 1998, s. 104.

¹²⁶ MATĚJEK, František. *Morava za třicetileté války*, s. 98.

vznikaly komplikace s tím spojené. Drastickým metodám byli vystaveni v první chvíli nejen kněží, ale i měšťané spojení s povstáním, zejména ti, kteří se podíleli na dění ve městě.

Komise některým městům pozastavila a revidovala privilegia, zabavila majetek a byly dosazeny nové, vesměs katolické městské rady. Také několik měšťanů bylo odsouzeno k trestu smrti, avšak následně omilostněno. Někteří měšťané byli odsouzeni k pokutám a potupným trestům. I přesto ale tresty na Moravě nebyly tak tvrdé jako v Čechách, i když jejich politický účel byl stejný – každého odradit od pokusu další vzpoury proti císaři a odměnit ty, kteří panovníkovi prokázali věrnost.¹²⁷

Hlavní období působení komise sepisující majetek rebelů se vztahuje k letům 1622 – 1624. Konfiskace se týkaly 234 šlechtických osob a propadlo jí téměř 150 panství a statků, na nichž žila polovina moravských poddaných. František Matějek odhadl cenu konfiskovaných majetků asi na 6 milionů zlatých. Nabídka konfiskovaných panství dokonce převyšovala poptávku, což mělo za následek snižování jejich kupní ceny. Působením tzv. kalady,¹²⁸ podvodné finanční operace spojenců Lichtenštejn – Valdštejn – de Witte, docházelo k dalšímu snižování jejich reálné hodnoty.¹²⁹

Stále převažovala idea, že města, coby ohromný zdroj peněz, mohla být schopna platit kontribuce. Toto přesvědčení sdíleli velitelé obou stran, vyžadující kontribuci pod pohrůzkami drancování a vypálení. Habsburkové sice nezbavili města formálně jejich svobod, ale fakticky došlo k plné „kameralizaci“ měst. Královská města nyní vystupovala jako kolektivní berní jednotka, daň se žádala od města jako celku, nikoli od jednotlivých měšťanů podle odhadu jejich majetku a příjmu. Městská rada musela peníze na daně opatřovat jakýmkoli způsobem.¹³⁰ Nabízeli se hned dva - města nebyla schopna opatřit částky v hotovosti na požadované dávky, a tak se začala pomale zadlužovat. Buď zůstávala dlužna peníze vojsku nebo státnímu fisku nebo si musela půjčovat peníze na vyplácení daní

---

¹²⁷ VÁLKA, Josef. *Dějiny Moravy*, s. 102. ISBN 80-85048-62-0.

¹²⁸ Kalada, označována jako destruktivní měnová reforma. Ferdinand II. rozdával konfiskovaný majetek těm, kteří se vydávali za strůjce vítězství a kteří mu byli ochotni sloužit, byl nakonec nucen vydat těmto lidem na pospas i mincovní regál. Pronajal roku 1623 ražení mince v Čechách konsorciu nejvyšších úředníků, kteří ražením znehodnocené mince ruinovali státní ekonomiku a seskupovali za znehodnocenou měnu další panství. In: VÁLKA, Josef. *Česká společnost v 15. – 18. století*. Praha, 1983, s. 62.

¹²⁹ VÁLKA, Josef. *Dějiny Moravy*, s. 101. ISBN 80-85048-62-0.

¹³⁰ VÁLKA, Josef. *Česká společnost v 15. – 18. století*, s. 64.

a výpalného od různých věřitelů. Během války však byl úpadek městského života v královských městech všeobecný a dolehl na všechny vrstvy obyvatelstva.¹³¹

V květnu roku 1621 ustanovil Ferdinand II. ve všech královských městech královské rychtáře, čímž se pokusil omezit městskou samosprávu. Takovým prvním znojemským královským rychtářem se stal Baltazar Wüllersdorfer z Urbaira.¹³² V sedmnáctém století byl v královských městech velice výrazný vliv královských rychtářů, ale vedle nich nadále fungovaly městské rady se svými purkmistry a městskými soudy. Mnoho kladů kromě potvrzování starých privilegií pro města z nové situace nevyplývalo. Městské dávky sice nebyly zvyšovány, ale města byla pojata do nového daňového systému. Kromě sněmem vypisovaných pravidelných berní platili měšťané zvláštní daně na splacení dluhů, ubytovací poplatky pro vojsko, daně na opevňování a různé městské dávky.¹³³

Zanedlouho (listopad 1622) následoval další výnos - generální pardon všem moravským stavům, v němž se uvádělo, že kromě již odsouzených jsou ještě mnozí, kteří se provinili a kteří by zasloužili trest. Císař byl však natolik laskavý, že jim byl ochoten trest odpustit, avšak jejich majetek prý musí být postižen, neboť císař jejich vzporou utrpěl mnoho ztrát a upadl do dluhů.¹³⁴ Hned na počátku války se zadlužila i královská města. Ta, aby zmírnila svou protestantskou minulost, snažila se císaři finančně vypomoci. Znojmo ze slíbených 30 000 zlatých splatilo do 22. dubna 1621 již 20 000 zlatých.¹³⁵ K tomu se ještě přidala městům na konci roku 1621 starost s ubytováním vojska přes zimu. Ve Znojmě měl zůstat pluk hraběte Jindřicha Šlika.

Později se objevuje i snaha městům alespoň částečně odlehčit v podobě generálního pardonu ze 17. prosince roku 1624, v němž císař upustil od trestání měst. Města použila tohoto pardonu a podala společně 18. června následujícího roku císaři suppliku, v níž vylíčila svou bídu a hospodářský úpadek. Jejich dluhy dosáhly mnoha set tisíc. Města žádala tímto císaře i o ochranu, aby alespoň na 12 let proti nim věřitelé nezakročovali, aby mohla dluhy splácet. Celkem města poskytla výčet svých dluhů ve výši Znojmo 214 274 zlatých, Uherské Hradiště 42 592 zlatých, Jihlava 722 910 zlatých, Brno kolem 700 000 zlatých,

---

¹³¹ VÁLKA, Josef. *Česká společnost*, s. 65.

¹³² PEŘINKA, František. *Vlastivěda moravská*, s. 69.

¹³³ VÁLKA, Josef. *Česká společnost v 15. – 18. století*, s. 117.

¹³⁴ MATĚJEK, František. *Morava za třicetileté války*, s. 81.

¹³⁵ Tamtéž, s. 43.

Olomouc 507 406 zlatých.¹³⁶ Což dokazuje, jak silné bylo zadlužení moravských královských měst.

Aby nebylo městských výdajů spojených s válkou málo, byly vytvořeny velké vojenské zásobárny, které se měly vzájemně doplňovat na pomezí let 1642/1643. Na Moravě měly ústřední zásobárny reprezentovat tři moravská města, a sice Znojmo, Třebíč a Jaroměřice.¹³⁷

Měštům už s neúnosností situace začínala docházet trpělivost, a tak se rozhodla postupovat společné kroky, neboť jejich jednotlivé zájmy nebyly v dohledu dovolání se u kardinála. O jejich společném počínání svědčí i jejich společná supplika, jmenovitě královských měst Olomouce, Brna, Znojma a Hradiště z 29. září 1627, v níž města líčí svoji situaci, že mají dluhy, že jím hrozí znehodnocení i zbožných nadání a fundací, z nichž by potom nebylo možno vyplácet úrok kněžím, stejně tak jako hrozí ohrožení důchodů královské komory a sirotčích peněz i pozůstalostí, jež měla města ve finanční správě pokud jim nebude pomoheno. V srpnu roku 1628 poslal císař kardinálu Dietrichštejnovi suppliku těchto měst, jež nebyla datována, v níž města žádala o vyhovění jejich tíživé situaci. Města v této supplice zdůrazňují, že jsou přeci jeho komora, jejímž pádem by on mohl utrpět ztráty.¹³⁸ Následně na to se kardinál rozhodl zajet do každého města osobně a tam zůstat po dobu deseti dnů, aby mohl lépe zmapovat situaci.¹³⁹

---

¹³⁶ MATĚJEK, *Škody*, s. 86.

¹³⁷ D'ELVERT, Christian. *Beiträge zur Geschichte der Rebellion, Reformation, des dreissigjährigen Krieg und der Neugestaltung Mährens in 17. Jahrhundert*. Brno, 1867, s. 220.

¹³⁸ URBÁNKOVÁ, Libuše. *Povstání na Moravě*, s. 60.

¹³⁹ Tamtéž, s. 111.

4. CÍRKEVNÍ ZASTOUPENÍ VE ZNOJMĚ

Doba třicetileté války byla především dobou ostrých náboženských konfliktů, jež měly vliv na běžný chod mnoha klášterů. Město Znojmo bylo v této době na církevní řády bohaté, a proto je zajímavé sledovat, jak tyto události poznamenaly jejich vývoj.

Například v dominikánském klášteře s kostelem sv. Kříže vypukl roku 1555 požár, který měl za následek podstatné zničení celého dominikánského kláštera i kostela sv. Kříže. Při tomto požáru došlo i ke ztrátě relikvie sv. kříže Kristova a za své vzal i archiv a knihovna, jež vlivem požáru lehly popelem. Byla to doba, kdy podstatná část příjmů měla směřovat do rukou panovníka, a proto není divu, že myšlenka novostavby nebyla kvůli nedostatku finančních prostředků realizována. V důsledku absence klášterních prostor se rozešla většina kněží a bratří na jiná místa. To ale nebyly jediné komplikace, se kterými se v nám blízké době potýkal dominikánský řád, ale objevila se i snaha jednoho z potomků zakladatele, a sice Jana z Vajtmile a Postoloprta, předat klášter a kostel sv. kříže do rukou samotného města Znojma. Však krátce po tomto návrhu se začaly náboženské poměry radikalizovat vlivem evangelických zásahů opata Louckého kláštera, Šebestiána Freytaga z Čepirohu. Ale o podrobnostech dění v Louckém klášteře z pohledu náboženské tematiky až níže... Opat ustanovil konvektuála dominikánů kazatelem u farního kostela sv. Mikuláše, jehož podací právo náleželo jak jinak než Louckému klášteru.

Není pochyb o tom, že tehdejší církevní statky skýtaly možnost držby vyšších finančních obnosů, jež si od nich někteří neváhali vypůjčit. Stejně tomu tak bylo roku 1606 ze strany císaře Rudolfa II., jež si neváhal zapůjčit nemalou finanční sumu ve výši 10 000 zlatých.¹⁴⁰

Za časů stavovského povstání roku 1620 byl kostel zpustošen za přispění rebelů, když byl na krátkou dobu proměněn ve vězení pro přibližně 300 vojáků. Ani za vrcholné fáze třicetileté války nebyl klášter ušetřen, byl vojsky vypleněn a největší ujmy utrpěl švédským vpádem roku 1645, kdy byl zajat nejen převor kláštera, ale i ostatní řeholníci byli uvězněni. V tuto dobu prodělal klášter velký úpadek, ve zpustošeném klášteře zůstalo pouze několik málo řeholníků a netradiční správa spočívala i v tom, že nebyli ani voleni převoři, nýbrž konvent byl spravován pouze vikářem. I po změně náboženských poměrů byl klášter nucen vést spory o své majetky, držené v rukou jak jednotlivých osob či města, tak i v rukou jezuitské koleje.

---

¹⁴⁰ FOLTÝN, Dušan, *Encyklopedie moravských a slezských klášterů*, s. 779. ISBN 80-7277-026-8.

V této době nevedli dominikáni s jezuitou pouze spory o bývalé majetky dominikánského kláštera, nýbrž i o přednost při církevních průvodech. Dění v klášteře po ukončení třicetileté války se začalo vyvíjet lepším směrem, neboť v padesátých letech 17. století (1653) zlehka začalo docházet k obnově a rozkvětu kláštera v čele s převorem Antoniem Misseniem.¹⁴¹ Obnova kláštera byla především umožněna za pomoci sbírky k její rekonstrukci probíhající od 40. let, k níž výrazně přispěl peněžitý dar hraběnky Eleonory z Kounic, která roku 1657 poskytla na výstavbu kláštera obnos v hodnotě 16 000 zlatých.¹⁴²

Další důležitou odnoží náboženských hnutí je v této době na prvním místě řád jezuitský, jež měl ve Znojmě zastoupení v koleji jezuitů při kostele sv. Michala, který se nacházel na dnešním Divišově náměstí. První odevzdání této nově vzniklé koleje proběhlo 23. května 1624 a to do rukou Jana Drachovského, superiora rezidence a Jonáše Ladnicera. Jezuitský klášter nabyl mnoho svých statků i formou darů, například roku 1625 mu byly darovány dva domy kardinálem Dietrichštejnem. Tím se zlepšilo nejen zázemí otců, ale rezidence tak mohla být změněna na kolej, jejímž prvním rektorem se stal 29. září téhož roku p. Antonín Klesel. Fundace kláštera však byla hrabětem z Althanu potvrzena až dodatečně o dva roky později, tedy roku 1627 a samotným císařem až roku 1633. Mezitím byly jezuitům darovány další dva domy, a sice ze strany města Znojma a další dům byl přikoupen, čímž bylo umožněno započít s výstavbou kolejní budovy. Kromě nemovitých darů byly řádu věnovány i další dary v podobě zahrad, vinic a peněžitých obnosů. Z počátku působení řád disponoval třemi kněžími a osmi kleriky, kteří se věnovali převážně misijní činnosti ve městě a jeho nejbližším okolí.¹⁴³ Kromě misijní činnosti se věnovali i pedagogickému působení, jehož hlavním vyústěním bylo založení gymnázia v roce 1635, kdy byl při jezuitské koleji zřízen pro chudé studující seminář sv. Michala, pocházející z nadace p. Jana Weghübera.¹⁴⁴

Z církevních stánků nelze opomenout ani bývalý konvent kapucínů s kostelem sv. Jana Křtitele, jehož hlavním podporovatelem se stal František hrabě Magnis, stejně jako město Znojmo a v neposlední řadě i Loucký klášter. Základní kámen byl položen 24. června roku 1628 za osobní účasti císaře Ferdinanda II, jež posvětil výstavbu kostela i kláštera a byl vysvěcen 1. září 1632 olomouckým biskupem Breunerem.¹⁴⁵

---

¹⁴¹ FOLTÝN, Dušan, *Encyklopedie moravských a slezských klášterů*, s. 780. ISBN 80-7277-026-8.

¹⁴² Tamtéž, s. 781.

¹⁴³ Tamtéž, s. 785.

¹⁴⁴ Tamtéž, s. 786.

¹⁴⁵ Tamtéž, s. 789.

Ve Znojmě nelze vynechat ani pokus o založení koleje piaristů. Podnět vyšel opět od Michala Adolfa Althana, jež se dokonce v korespondenci z 8. září 1626 přimlouvá za pozvání piaristů do Znojma, ale konečné fundace se kolej piaristů nedočkala, neboť v této době místo nic přicházejí do města již dříve zmínění jezuité.¹⁴⁶

Dalším důležitým církevním místem je z pohledu náboženské problematiky Hradiště s kostelem sv. Hypolita, odkud byli roku 1619 vyhnáni křížovníci stavovským vojevůdcem Jindřichem Matyášem z Thurnu a na Hradišti, které nechal tento stavovský vojevůdce důkladně opevnit, se rozhodl umístit svou vojenskou posádku. Některé statky Hradiště byly v první vlně darovány znojmskému hejtmanovi Vilémovi z Roupova, ne však na dlouho, neboť po Bílé hoře byl tento majetek restituován a město Znojmo bylo nuceno křížovníkům návdavkem přidat jeden z domů, náhradou za dávno zbořený původní křížovnícký dům. Hradišťské obročí však získal svým dodatečným vstupem do křížovníckého řádu roku 1628 papežský komoří Bernard de Schlessin.¹⁴⁷

A konečně se dostáváme k nejdůležitějšímu církevnímu objektu této doby co se týče církevních statků města Znojma a tím mám na mysli Loucký klášter. Tento klášter, ve kterém kromě opata sídlilo dalších 11 kněží a 9 bratří, se v červnu roku 1614 dočkal vizitace samotného kardinála Dietrichštejna. Ale ani premonstrátskému klášteru v Louce se nevyhnuly důsledky stavovského povstání v celém svém rozsahu, jež znamenaly například pro opata Jeronýma Scholla na krátkou dobu vězení ve Znojmě. Nejhorších útrap se dočkal klášter v roce 1645, kdy došlo k jeho obsazení švédským vojskem pod vedením Linhardta Torstenssona, který zde byl na čas ubytován. Avšak nepředbíhejme...¹⁴⁸

Roku 1624, po druhém míru s Bethlenem, jezuité i kardinál zvýšili svůj zájem o převádění nekatolíků na svou víru. Byly založeny dvě nové jezuitské koleje hrabětem Michalem Adolfem hrabětem Althanem (ve Znojmě a v Jihlavě) a ve Znojmě jim byl svěřen kostel sv. Michala, který doposud drželi v rukou luteráni. Už po dvouleté činnosti se jezuité chlubili, že celé město obrátili na katolickou víru. Kardinál se zvláště staral o znojmské jezuity. Prikazoval císařskému rychtáři Wüllersdorfovi, aby nejdříve zjistil

---

¹⁴⁶ FOLTÝN, Dušan, *Encyklopedie moravských a slezských klášterů*, s. 790. ISBN 80-7277-026-8.

¹⁴⁷ Tamtéž, s. 792.

¹⁴⁸ Tamtéž, s. 799.

všechna nadání ke kostelu sv. Michala a ten se pak v květnu stal i jejich sídlem. Ještě v listopadu vydal příkazy k vypuzení kněží z panství Kašpara Melichara ze Žerotína, dále z Hradiska sv. Hypolita u Znojma a z panství Bedřicha Janovského z Vlašimě.¹⁴⁹ Kardinál dbal i o to, aby se dál nešířila nekatolická nauka. Proto přikazoval sbírat kacířské knihy. Tyto knihy byly shromážděny i ve městě Znojmě, žádal o ně kardinála tamní děkan, aby se nedostaly do nepovolaných rukou.¹⁵⁰

Na Moravě to byly nově zřízeny semináře ve Znojmě a Jihlavě, o jejichž rozvoj se zasloužil právě konvertita Michael Adolf hrabě z Althanu. Na základě císařského rozkazu z 26. listopadu 1626 měli jezuité získat i blíže nejmenované konfiskované statky, jež na ně měly být převedeny a v jejich prospěch vtěleny do zemských desek.¹⁵¹

Na Znojemsku se časově jako první restituce dočkal premonstrátský klášter v Louce u Znojma,¹⁵² který byl v jednání s císařem zastupován opatem Jeronýmem Schollem ze Schalmpuchu. Klášter byl velice poškozen v důsledku válečných tažení a opat se proto obrátil na císaře s žádostí o pomoc prostřednictvím znovu vybavení kláštera. A tak zaslal císaři suppliku, v níž vykreslil seznam škod, které klášter během válečného řádění utrpěl, sestavený na základě zprávy speciální inventarizační komise. Také tu popsal, jak klášter obsadilo moravské stavovské vojsko, pod velením hraběte Thurna. Ten prý nechal ze sklepa vynosit víno, jež mělo být posláno do Čech. Do kláštera se mezitím nastěhovali poddaní a ti společně se znovu přicházejícími vojáky celý klášter vypili, vyjedli a vyrabovali. Opat sám vytvořil seznam, kde detailně popisuje, kdo ze jmenovaných co pobral a kam odvezl. Vyčíslil i jednotlivé položky, jež znamenaly ztráty pro Loucký klášter. Znojemští měšťané prý údajně pobrali kostelní poklad a klenoty, kterých byla celá jedna velká truhla. Podobná situace zavládla i v kostele sv. Mikuláše ve Znojmě, kde vzali kalich a velkou monstranci. Ukradena byla také regista klášterního hospodářství, včetně sirotčí a pozemkové knihy. Odvezeny byly zásoby z pivovaru, byl vyloven rybník a zásoby dřeva byly prodány. Opat Sholl měl v zásobě i další viníky kromě Thurna, například zemského maršálka Pertolda Bohobuda z Lipé, Volfa Dětricha z Althannu, zemského písaře

---

¹⁴⁹ MATĚJEK, František. *Morava za třicetileté války*, s. 130.

¹⁵⁰ Tamtéž, s. 159.

¹⁵¹ KNOZ, Tomáš. *Pobělohorské konfiskace*, s. 649. ISBN 80-210-4130-7.

¹⁵² Tamtéž, s. 152.

Jana Čejku z Olbramovic, Rudolfa Šlejnice ze Šlejnic a Reinharda Goltsche.¹⁵³ Ovšem dnes můžeme jen stěží odhadovat, nakolik bylo vyličení situace opatem Schollem pravdivé a zda se nesnažil danou situaci zkreslit ve vlastní prospěch, potažmo ve prospěch kláštera. Kardinálu Dietrichštejnovi kladl opat na srdce v přípise z 23. ledna 1621, aby do kláštera vyslal komisi, jež by zjistila, co je k opětovnému vybavení kláštera zapotřebí. V březnu roku 1621 již bylo rozhodnuto, že bude Loucký klášter společně s ženským kláštelem Panny Marie ve Znojmě sanován na úkor uprchlého účastníka povstání Viléma z Roupova, který před vypuknutím povstání držel znojemský hrad a statky v jeho okolí.¹⁵⁴

Ale na prodej v polovině roku 1624 ještě čekaly některé menší statky a vyřešeny nebyly ani prodeje převážné většiny konfiskovaných svobodných šlechtických domů v Brně, Olomouci a Znojmě.¹⁵⁵ Některá rozsáhlá dominia z příkazu císařské dvorské komory ani nebyla taxačními komisaři oceněna.¹⁵⁶ Mezi novými držiteli konfiskátů se objevilo i několik řadových domů – například klarisky ze Znojma.¹⁵⁷ Na své si při konfiskacích přišli i ti z nejmivnějších, například kardinál František z Dietrichštejna, jemuž byly roku 1625 do zemských desek intabulovány konfiskované statky Konice, Bojanovice, Vlasatice a později i dům ve Znojmě roku 1630 na základě císařských listů.¹⁵⁸

4.1. VYDÁNÍ OBNOVENÉHO ZŘÍZENÍ ZEMSKÉHO PRO MORAVU

V rozmezí 27. června až 3. července 1628 se konal ve Znojmě za předsednictví římského císaře Ferdinanda II., krále Uher a Čech a markrabího Moravy, císařovny a

---

¹⁵³ MZA Brno, G 140, Rodinný archiv Dietrichštejnů, inv. č. 394, karton 133, s. 4 – 6. suplika opata kláštera adresovaná císaři z roku 1621.

¹⁵⁴ MZA Brno, G 140, Rodinný archiv Dietrichsteinů, inv. č. 394, karton 133, s. 32. Dietrichsteinův dopis ve snaze mapovat situaci z 21.3.1621.

¹⁵⁵ KNOZ, Tomáš. *Pobělohorské konfiskace*, s. 235. ISBN 80-210-4130-7.

¹⁵⁶ Ocenění nebylo nařízeno v takovém případě, pokud císař již dopředu rozhodl o bezplatném přidělení statku novému nabyvateli. Pro tento krok mohl mít panovník mnoho důvodů – nejčastěji to byly zvláštní zásluhy nového nabyvatele ve prospěch císaře nebo byl statek ponechán v rukou rodinného příslušníka. Hrušovany (Breuner), Jaroslavice, Vranov nad Dyjí, Nový Hrádek, Oslavany (manželka původního držitele Beneše Pražmy), Konice (ponechána Janu Ferdinandovi Švábenskému), dům ve Znojmě (Mingoni) a Hrad Znojmo (Jezuité Znojmo), In: KNOZ, Tomáš. *Pobělohorské konfiskace*, s. 237. ISBN 80-210-4130-7.

¹⁵⁷ Poněkud komplikovaný případ, byl veden spor znojemských klarisek se Seifriedem Kryštofem Breunerm ohledně majetku v Hrušovanech nad Jevišovkou, In: KNOZ, Tomáš. *Pobělohorské konfiskace*, s. 250. ISBN 80-210-4130-7.

¹⁵⁸ ROHLÍK, Miroslav (ed.). *Moravské zemské desky. Brněnský kraj. III.*, s. 548.

korunního prince Ferdinanda, první pobělohorský zemský sněm Markrabství Moravského. Na jeho veřejném slyšení na Dolním náměstí přísahali stavové věrnost.¹⁵⁹

Došlo k vydání obnoveného zřízení zemského, jež ustanovilo dědičnou vládu Habsburků až do vymření rodu a rušilo nebezpečnou volbu krále stavy. Jen panovník mohl vytvářet zákony a ustanovovat právo. Výkonná moc zůstala v rukou dosavadních zemských úřadů, včetně zemského hejtmana, všechny však jmenoval a vždy po pěti letech buď potvzoval nebo odvolával panovník. Pouze panovník mohl svolávat sněm, který měl právo schvalovat berně a jakýkoli pokus o sněmovní opozici byl znemožněn, neboť tajné spolky a spiknutí byly trestány smrtí. Nová ústava pozměnila i pořadí stavů – dosavadní hierarchie (olomoucký biskup + páni – rytíři – města + kapituly a kláštery) se změnila v pořadí na prvním místě duchovenstvo, následoval panský stav (kam přibyli i vévodové, knížata, hrabata, svobodní páni a páni), na třetí místo se dostaly stavy a na čtvrté zástupci královských měst. Všechny spory mezi stavy rozhodoval panovník. Nadále měl panovník pravomoc sám ústavu měnit prostřednictvím panovnických dekretů. Obnovené zřízení zemské se tak stalo právním podkladem pro rekatolizaci šlechty,¹⁶⁰ již byl pověřen kardinál Dietrichštejn, v jehož zájmu bylo, aby co nevíce evangelických šlechticů přestoupilo na katolickou víru a zůstalo v zemi. K tomu dodává historik František Matějka svůj názor, že kolem roku 1630 byla katolizace Moravy v podstatě dokončena. Zbývali jen tajní evangelíci...Katolíci měli mnoho prostředků jak obracet evangelíky na svou víru. Nabízely se možnosti misí, administrativních a psychických forem nátlaku a především prostřednictvím zákona. Neoficiální vyznání bylo ústavně zakázáno. Objevily se zákazy působení evangelických farářů ve městech, byli dosazeni katolíci do městských rad, univerzity ovládli jezuité a přísnému dohledu byla podrobena i knižní tvorba v podobě cenzury.¹⁶¹

---

¹⁵⁹ ČUČKA, Oldřich. *750 let města Znojma*. Brno, 1976, s. 98.

¹⁶⁰ VÁLKA, Josef. *Dějiny Moravy*. s. 105. ISBN 80-85048-62-0.

¹⁶¹ VÁLKA, Josef. *Česká společnost v 15. – 18. století*, s. 77.

5. ALBRECHT Z VALDŠTEJNA – VÝZNAMNÁ OSOBNOST TŘICETILETÉ VÁLKY

5.1. POBYT GENERALISSIMA ALBRECHTA Z VALDŠTEJNA VE ZNOJMĚ

V období přelomu let 1631 až 1632 mělo Znojmo tu čest hostit vojenského velitele Albrechta z Valdštejna. Ten přebýval ve městě Znojmě během této zimy a výdaje spojené s jeho pobytem přišly město na 4 309 zlatých a 29 ½ krejcaru.¹⁶² Město Znojmo bylo zvoleno pro pobyt hlavního štábu císařské armády ze strategických důvodů, neboť tento vojenský velitel vzal za vděk právě blízkostí města Znojma od nedaleké císařské rezidence, nacházející se ve Vídni.¹⁶³ Přál si být blízko Vídně, když se panovník ocitl v tísní.¹⁶⁴ Za své sídlo si vybral Albrecht z Valdštejna Althanský palác, jež se nachází na dnešním Horním náměstí č. 3. Tento dům byl samozřejmě v té době osvobozen od veškerých daní a dávek.¹⁶⁵ Začátek Valdštejnova pobytu se datuje prosincem roku 1631, kdy se Valdštejn vydal do Znojma za účelem setkání s císařskými reprezentanty, jež bylo stanoveno na 2. prosince. Císař na toto setkání delegoval svého prvního ministra knížete Eggenberga, obratného habsburského diplomata.¹⁶⁶

Eggenberga vybral císař Ferdinand záměrně, neboť Eggenbergovi bylo známo, že vždy stál při Valdštejnovi a v době nemilosti se za něj u císaře přimlouval.¹⁶⁷ Eggenberg byl také od samotného císaře vybaven písemnou instrukcí.¹⁶⁸ Setkání Valdštejna a Eggenberga se uskutečnilo 10. prosince¹⁶⁹ a již 14. dne tohoto měsíce skončilo dosažením dohody a Valdštejn byl jmenován generalissimem císařských armád „in forma absolutissima“.¹⁷⁰ Avšak podmínky, jež si Valdštejn k převzetí generalátu stanovil nejsou známy, neboť originál písemné dohody, jíž bylo jednání ve Znojmě ukončeno, se nezachoval.¹⁷¹ Co lze usoudit je Valdštejnova taktika a předem stanovený postup, jímž se pokusil situaci co

---

¹⁶² HAVLÍK, Lubomír. *Dějiny královského města Znojma a Znojemského kraje od nejstarších dob do 70. let 19. století*. Brno, 1998, s. 106.

¹⁶³ [bir]. Šly Znojmem dějiny... Pobyt Albrechta z Valdštejna 1632 ve Znojmě. In *Znojemsko*. 7. 7. 1982, s. 7.

¹⁶⁴ KRECHLER, Egon. Generalissimus ve Znojmě. Albrecht z Valdštejna r. 1631 – 1632. In *Znojemsko*. 9.6.1971, s. 7.

¹⁶⁵ PEŘINKA, František. *Vlastivěda moravská. Znojemský okres*. Brno, 1904, s. 70.

¹⁶⁶ KOLLMANN, Josef. *Valdštejnův konec. Historie 2. generalátu 1631 – 1634*. Praha, 2001, s. 30. ISBN 80-200-0336-3.

¹⁶⁷ [bir]. Šly Znojmem dějiny...Pobyt Albrechta z Valdštejna 1632 ve Znojmě II, 14.7.1982, s. 7.

¹⁶⁸ SEETHALER, Wilhelm. Wallenstein in Znaim. In *Znaimer Wochenblatt*. 1863, 14.6., nestránkováno

¹⁶⁹ SEEBERGER, Wilhelm. Wallenstein in Znaim. In *Znaimer Wochenblatt*. 75, 1924, přílohy s. 16-18.

¹⁷⁰ ČUČKA, Oldřich. *750 let města Znojma*. Brno, 1976, s. 99.

¹⁷¹ KOLLMANN, Josef. *Valdštejnův konec*, s. 30. ISBN 80-200-0336-3.

nejvíce zdramatizovat. Valdštejn totiž převzal jmenování jen na tři měsíce a bezplatně, čímž se pokusil císaři velice nekompromisně zdůraznit provizornost a dočasnost své nově nabyté funkce, takže dohoda platila pouze do března roku 1632.¹⁷²

V souvislosti s Valdštejnovým verbováním byly povoleny i nové berně. Jen na Moravě za prvních osm měsíců roku 1632 povolili 2 kontribuce:

1. pětíměsíční – 340 000 zlatých, nehledě na obilí
2. tříměsíční – 160 000 zlatých, obilí 24 000 měřic žita, za pobytu vojska se objevují i speciální daně císařské – například z piva nebo z vína.¹⁷³

O tom, jak moc císař Valdštejnovy služby potřeboval, svědčí i to, že přijal prakticky veškeré vojevůdcovy podmínky a svěřil mu neomezené velení nad armádou. Veškeré rozhodnutí o věcech pardonu a konfiskací měl na starosti Valdštejn a císař sám směl pardonovat jen *Ad famam et vitam*.¹⁷⁴ K tomu náležely i povinnosti verbování vojska a jmenování důstojníků všech hodností, starosti o pohyby a přesuny vojsk a v neposlední řadě i komplikace spojené s jeho ubytováním – to vše nyní nově spadalo do Valdštejnových kompetencí. Další výhodou jeho nově nabytého postavení byla možnost zasáhnout i v reorganizaci armády. Valdštejn si nejspíše dobře uvědomoval své postavení, jež právě získal, a tak odmítl ve svých službách i asistenci Ferdinanda III., o níž císař velmi stál.¹⁷⁵ Avšak Valdštejnovým úkolem pro neblíží časy mělo být posláním vybudovat novou armádu, do níž se mělo začlenit i staré vojsko roztroušené po dědičných zemích.¹⁷⁶

A proto v následujících čtyřech měsících setrval Albrecht z Valdštejna ve Znojmě a věnoval se organizaci nové armády a najímání vojska pod císařské prapory. Vybudovat nové pluky nebylo pro Valdštejna žádným problémem, neboť sotva vyhlásil verbování, důstojníci a vojáci se do jeho armády hrnuli ze všech stran. Celkový stav naverbovaného vojska byl stanoven počtem 60 000 vojáků,¹⁷⁷ (v číslech se s tímto autorem rozchází Eliška Fučíková, jež ve své publikaci *Valdštejn Inter arma silent Musea?* udává místo počtu

---

¹⁷² KOLLMANN, Josef. POLIŠENSKÝ, Josef. *Valdštejn, Ani císař, ani král*. 2. vydání. Praha, 2001, s. 196. ISBN 80-200-0558-7.

¹⁷³ URBÁNKOVÁ, Libuše, *Povstání na Moravě*, s. 368.

¹⁷⁴ MEISTER, Oskar. *Aus den Tagen Wallenstein's zu Znaim*. In *Znaimer Wochenblatt*. 14.4.1877, s. 1.

¹⁷⁵ KOLLMANN, Josef. POLIŠENSKÝ, Josef. *Valdštejn*, s. 197. ISBN 80-200-0558-7.

¹⁷⁶ KOLLMANN, Josef. *Valdštejnův konec*, s. 30. ISBN 80-200-0336-3.

¹⁷⁷ *Znaim und die drei grossen Feldherrn der neuen Zeit*. In *Znaimer Wochenblatt*. 17.7. 1864, s. 255.

60 000 značně větší počet a sice 100 000¹⁷⁸, a ani s jedním tvrzením se neshoduje názor Oskara Meistera, který se ve svém článku *Aus den Tagen Wallenstein´s zu Znaim*¹⁷⁹ zmiňuje o počtu 40 000 mužů.), jejichž tábor se rozkládal na Kraví hoře. S tím vznikaly nové starosti s ubytováním a zásobováním starého i nově naverbovaného vojska, nákupem zbraní a munice a o zřízení dělostřelectva.¹⁸⁰ Není však známo, kdo se podílel na financování tohoto na prostředky velmi náročného projektu.

13. dubna se uskutečnilo jednání na zámku Göllersdorf (mezi Znojmem a Vídní), jehož výsledkem se stala smlouva s datem podpisu ještě téhož dne. Její originál, ani její autentické znění se bohužel nedochovalo, a tak není divu, že se její obsah stal předmětem mnoha spekulací a dohad. Dochovalo se však několik dodatečně rekonstruovaných znění, které se v mnohých věcech navzájem liší, avšak shodují se v informaci, že se císař vzdal velké části svých pravomocí a světil Valdštejnovi absolutní moc nad armádou i nad záležitostmi míru a příměří. Valdštejn obdržel i neomezenou moc ve jmenování důstojníků a také vliv nad konfiskacemi v říši, jejichž výtěžek měl připadnout armádě.¹⁸¹

Zatímco se Valdštejn věnoval těmto, pro něj jistě příjemným povinnostem, termín vypršení lhůty provizorního generalátu se pomalu chýlil ke konci. Valdštejn však byl z Vídně nepřetržitě zahrnován žádostmi a přáními, aby generalát převzal natrvalo. Nebyl by to Valdštejn, kdyby situaci nenapínal až do posledního okamžiku svými odmítavými postoji k převzetí generalátu a až teprve po uplynutí lhůty a po dlouhém váhání se rozhodl vzkázat císaři svou kladnou odpověď.¹⁸² Ještě téhož roku vydal ve Znojmě Albrecht z Valdštejna i tištěný řád jež souvisel s výstavbou armády na počátku jeho druhého generalátu.¹⁸³

Během svého pobytu ve Znojmě stihl také Albrecht z Valdštejna vydat dva patenty. První souvisel s verbováním vojska a zaručoval všem důstojníkům a vojákům, kteří se rozhodli buď pod hrozbou násilí nebo dobrovolně sloužit ve vojsku nepřítele, generální pardon, pokud se během šestitýdenní lhůty vrátí nazpět. Druhým patentem se pokusil Valdštejn zabránit svým vojákům v pustošení země.¹⁸⁴ Zakázal plenění na domácím

---

¹⁷⁸ FUČÍKOVÁ, Eliška. *Valdštejn*, s. 267. ISBN 978-80-200-1565-5.

¹⁷⁹ MEISTER, Oskar. *Aus den Tagen Wallenstein´s zu Znaim*. In *Znaimer Wochenblatt*. 14.4.1877, s. 1.

¹⁸⁰ KOLLMANN, Josef. POLIŠENSKÝ, Josef. *Valdštejn*, s. 197. ISBN 80-200-0558-7.

¹⁸¹ Tamtéž, s. 197.

¹⁸² KOLLMANN, Josef. *Valdštejnův konec*, s. 31. ISBN 80-200-0336-3.

¹⁸³ FUČÍKOVÁ, Eliška. *Valdštejn*, s. 280. ISBN 978-80-200-1565-5.

¹⁸⁴ HAVLÍK, Lubomír. *Dějiny královského města Znojma*, s. 106.

obyvatelstvu a dokonce stanovil i tresty za neuposlechnutí. Avšak toto nařízení se zdá být pouze papírovým, neboť praxe tehdejší soldatesky se zdála být zcela opačnou...¹⁸⁵ Pokud srovnáme zvěrstva a řádění tehdejších vojenských oddílů s původním Vladštejnovým ustanovením je nám jasné, že praxe se od původní představy diametrálně lišila.¹⁸⁶

---

¹⁸⁵ [bir]. Šly Znojmem dějiny... Pobyť Albrechta z Valdštejna 1632 ve Znojmě V. In *Znojemsko*. 4.8.1982, s. 8.

¹⁸⁶ MEISTER, Oskar. Aus den Tagen Wallenstein's zu Znaim. In *Znaimer Wochenblatt*. 14.4.1877, s. 2.

6. PRŮBĚH KONFLIKTU BĚHEM ŠVÉDSKÉ VÁLKY

6.1. NÁSTIN SITUACE VE MĚSTĚ PŘED ŠVÉDSKÝM VPÁDEM

A jak vypadala situace v dalším průběhu války? Co se týče ubytování vojska, rozhodla se městská rada učinit zvěrstvům vojska přítrž a zakročit svými vyslanci u císaře. Těm městská rada zdůrazňovala zvláště nutnost dát panovníkovi zřetelně na vědomí, jaké obtíže vznikají s přerozdělováním proviantu. Suplika měšťanů určená vrchnosti, datovaná dubnem roku 1644, se týkala i stížností na některé samotné měšťany, kteří bydleli v panských domech a prováděli všelijakou obživu a předkupování, aniž by něčím přispěli na vojsko. Samotná situace dosáhla extrému i při dalších stížnostech městské radě, kdy už měšťané částečně dali najevo svou rezignaci a únavu nad neustálým ohrožením, neboť podle nich byla od vrchnosti snaha o odvrácení vojska marná i přes opakované žádosti. Zdůrazňovali, že pořád tu byli nakvartýrovaní váleční lidé. K těmto stížnostem se přidalo i naříkání a konstatování, že už nepomohou ani prosby, i když alespoň o dočasné zastavení nebo zmírnění útrap kolem dokola, i osvobození od všech komendantů. Když městská obec začala tušit, že císař jim v jejich nelehké situaci asi nebude mnoho nápomocen, obraceli se alespoň na členy představenstva s žádostí o pomoc, neboť doposud v nich představenstvo vzbuzovalo pouze snahu utěšit jejich neštěstí ve vyhaslých a zaniklých nadějích. Pouze je, jak sami měšťané uvádějí, vyzývali k trpělivosti a vytrvalosti a stále úředně vyslychali. Neustále supliky se opět oháněly stejnými argumenty a výčty nepořádků, jako byla problematika proviantu určeného pro vojáky a přání, aby tento neustálý příval potravy, jež směřuje právě k vojákům byl zastaven, poněvadž ji vojáci považovali za měšťanskou stravu. Stejně tak požadovali, aby byly zastaveny veškeré výdaje, které neustále proudí pouze směrem k vojsku a zdůrazňovali, že v této přetěžké situaci ani městské radě nepříjde nikdo na pomoc týkající se tohoto místa, a tak že se snaží alespoň prostřednictvím těchto stížností učinit tomuto příkoří přítrž a žádali, aby bylo vojsko předáno do opatrování někam dál a už dále nesužovalo toto město, již tak dost vyčerpané válečnými útrapami. Nezapomněli se tu zmínit ani o svém rozpočtu, finančním záměru sestaveném na čtyři týdny dopředu. Zmiňují se, že sice ještě tento rok vydrželi, ale nadále už asi nebudou moci tíhu situace překonávat.¹⁸⁷

---

¹⁸⁷ SOKA Znojmo. Archiv města Znojma. III. svazek 1a. Zlomky starých registratur 1454 – 1850. inv. č. 46. jedna ze stížností měšťanů z 12.4.1644.

6.2. ŠVÉDSKÝ VPÁD A NÁSLEDNÝ POBYT ŠVÉDSKÉHO VOJSKA VE MĚSTĚ

V této době ale nedochází k zatížení měst pouze ze strany císařské armády, ale dochází i k postupnému pronikání švédských vojsk do zemí Koruny české. Při vpádu na naše území se švédské vojsko rozhodlo svoji expanzi rozšířit na co možná největší území, a tak není divu, že po zprávách o řádění švédského vojska v Čechách se začala obávat i Morava. Co se týče samotného Znojma, to začalo být terčem švédských útoků v první třetině března roku 1645, již ve dnech kdy švédské oddíly stanuly před Jihlavou, a vědělo, že tam útok švédských vojsk zdaleka nekončí. V Jihlavě však odmítli první výzvy ke kapitulaci a než však stačili jakkoli zareagovat, velice rychle se utábořila švédská vojska na městském rynku a 13. března se zde zastavil i sám vojevůdce švédské armády Linhardt Torstensson. Jihlava byla jen jednou z několika zastávek na Torstenssonově cestě směrem k Vídni. Dokonce Antonín Rezek přichází v souvislosti s Torstenssonovým tažením směrem k Vídni s odvážnou teorií, že Torstenssonova zastávka ve Znojmě při jeho tažení na Vídeň samotnou Vídeň zachránila, neboť případný vojevůdčův postup se tímto pobytem zpomalil. Tím poskytl Vídni dostatečnou časovou rezervu na přípravu obrany proti svému úhlavnímu nepříteli, avšak ku prospěchu jí byl i fakt, že ani od Znojma netáhl Torstensson přímo k Vídni, ale ke Kremži.¹⁸⁸

Avšak zastavme se ještě na chvíli u průběhu pobytu severského vojska v královském městě Znojmě. To se objevilo před Znojmem 12. března roku 1645, již hned následující den po švédském vpádu do Jihlavy. To dokazuje, jak rychle postupovala švédská vojska. Toho dne již brzy z rána byla spatřena v okolí města Znojma jízdní četa Švédů asi o sedmi stech koních včetně posádky.¹⁸⁹ Není tajemstvím, že ve službách švédské královny se coby součást švédského vojska navracel i ne jeden z evangelických emigrantů z blízkého či vzdáleného okolí. Často si přicházeli vyřizovat staré účty a dostatečně se hojit na svých bývalých majetcích, které jim byly zkonfiskovány. Takto se například na jaroměřickém panství při jednom vpádu již roku 1641 v čele 153 švédských jezdců objevil plukovník Myslík.

Příchodu švédských vojsk se město Znojmo dočkalo ze směru od Dolního Rakouska, kde nejprve vojska musela projet po provizorně opravených šaldorfských mostech, překročit

---

¹⁸⁸ REZEK, Antonín. Děje Čech a Moravy za Ferdinanda III. až do konce třicetileté války. Praha, 1890, s. 408.

¹⁸⁹ KzM. Ze starého Znojma. 9. Švédové ve Znojmě r. 1645. In *Ochrana*. 8. 1916. č. 23, s. 2. To potvrzuje i článek Znaim's Besetzung durch die Schweden im Jahre 1645. In *Znaimer Wochenblatt*, 1866, 9.9., s. 345.

řeku Dyji a pak se vypravila směrem k Louckému klášteru. Zpočátku vypadala situace v Louckém klášteře velice jednoduše. Ještě v den obsazení města, 12. března, vydal rektor jezuitské koleje jménem všeho znojmského duchovenstva slib věrnosti švédské koruně a maršálu Torstenssonovi. Zároveň s tím však duchovenstvo vyslovalo prosbu, aby bylo zbaveno posádky. Na to muselo Znojmo čekat ještě necelého půl roku.¹⁹⁰ Téhož dne bylo vzato město i duchovenstvo pod ochranu švédské královny. Přesto však byl uvězněn městský farář, opat kláštera Louky a zmíněný rektor jezuitské koleje, když duchovenstvo nemohlo splatit stanovenou kontribuci. Mělo odvést 5 000 tolarů, jak to vyplývá z rozkladu rektora jezuitské koleje Matyáše Hartmana radovi švédského krále, baronu Donaugurdovi ze 17. dubna. I část duchovenstva uprchla. Sděloval, že dominikáni, františkáni a kapucíni nic nemají, a tak celé platební břemeno spočívá na koleji a na klášteru v Louce.¹⁹¹ A kolej ještě k tomu vydržuje přibližně 30 osob...

Že se klášter Louka snažil odvést jeho kontribuci svědčí jeho přiznání, že si od usedlíka z Loděnice vypůjčil 219 zlatých na zaplacení švédské kontribuce, která činila 5000 tolarů.¹⁹² Rektor proto prosil barona, aby se přičinil o zmírnění požadavků armády. Přímluva barona asi zapůsobila, neboť následně na to, v květnu, Torstensson vydal pro znojmské jezuitu salvu guardii, která je měla chránit před ubytováním vojska, rabováním, odváděním koní, dobytka a obilí a před každým násilím. Na ni však příliš nedbal velitel města major Schönleben, který zůstával tvrdý vůči znojmskému duchovenstvu, o čemž svědčí i jeho rozpis kontribuce pro kláštery ve městě Znojmě, vydaný k 6.květnu. Podle něho měl klášter Louka odvádět 3000 tolarů, sv. Hypolit 1500 tolarů, jezuité 750 tolarů, jeptišky a dominikáni 375 tolarů. Celkem měly znojmské kláštery odvádět skoro k šesti tisícům tolarů kontribuce a jak již bylo výše uvedeno, většinou ostatní řády nedisponovaly dostatečnými financemi, a tak převážná většina konfiskační povinnosti zůstávala na Louckém klášteře.¹⁹³

Dále vojsko pokračovalo přes Dobšice údolím Lesky dále na Kuchařovice, Únanov a Biskupce. Na toto tažení se okamžitě rozhodl reagovat krajský velitel Jindřich von Halbich, který ve dnech 13. a 14. března uspořádal spolu s majorem Schmidtem a kapitány Jahnem a Sommrem na Dolním náměstí přehlídku svých oddílů – celkem dvě stě vojáků posádky

---

¹⁹⁰ MATĚJEK, František. Švédové na Moravě za třicetileté války 1, s. 143.

¹⁹¹ Tamtéž.

¹⁹² Tamtéž.

¹⁹³ Tamtéž.

vyzbrojených měšťanů. Možnost srovnání s počtem švédské posádky čítající 700 mužů jízdy již naznačuje, že znojemští v této nelehké situaci nebyli zrovna v příznivé pozici.

Hlavní tíha při vydržování armády samozřejmě spočívala na městech, jimž byla ve většině případů nařízena povinnost armádu vyživovat, ubytovat a obstarat její další potřeby. Kardinál velice rychle pochopil, že bude nutno tuto napjatou situaci nějakým vhodným způsobem utišit, jelikož se mu začali hromadit docházející stížnosti na vojsko a jeho řádění a plundrování země a na nesmírné vydání, jimiž jsou obyvatelé měst zatíženi. A tak kardinál, aby dodal bláhovou naději, že snad později země jejich vydání ve velké části uhradí, dal pokyn, aby se mu z míst, kde leželo vojsko, podávaly výkazy, co které město bylo nuceno vykázat za výdaje na potřeby vojska v městě sídlícím. K tomuto kroku vedl kardinála Dietrichštejna i zájem mít přehled o výdajích, jichž vojsko dosahuje, jednak tím chtěl alespoň částečně zklidnit tolik napjatou situaci v zásobami vyprázdněném městě.¹⁹⁴

Tehdejší lidé se pokusili odvracet válku všemožnými způsoby, jež byly v jejich možnostech, ať už se jednalo o jednotky vyzbrojených měšťanů či sloužené mše za odvrácení hrozby švédského útoku, jež byly slouženy nejen v kostelech, ale i na volném prostranství. Nepochybuji o tom, že v nich i přesto zůstával silný pocit nejistoty, zda se podaří švédskou hrozbu odvrátit, a tak jako duševní podpora jim snad v této situaci posloužil list adresovaný městským velitelům z Vídně od samotné císařovny (z 15. března), kde se snažila pozvednout morálku znojemských, aby vytrvali, že do tří dnů se ve Vídni objeví i císař a vyšle jim na pomoc oddíly svého bratra arciknížete Leopolda Viléma a polního maršálka markýze Gonzaggy. Ale místo posílení císařského vojska nedlouho na to dochází k posile vojska švédského, neboť 17. března přitáhlo k městu dalších 3 000 švédských kavaléristů a obsadilo loucký klášter, v jehož čele stál tehdy opat Benedikt Lachenius. Ještě téhož dne Švédové neváhali zmocnit se také proboštství na Hradišti. Křížovníkům uložili výpalné ve výši 750 tolarů, odehnali a porazili dobytek, zničili zásoby obilí, zdemolovali pivovar a vypili všechno víno.¹⁹⁵

Znojmo bylo brzy obklíčeno a důmyslnou kontrolou přístupových cest odříznuto od zásobování a od spojení s okolím. Hlavní ležení části švédské armády se rozkládalo u Dobšic, na opačné straně města měla švédská děla ze svých postavení na Hradišti město i

¹⁹⁴ MATĚJEK, František. *Poddaný lid*, s. 356.

¹⁹⁵ Znaim's Besetzung durch die Schweden im Jahre 1645. In *Znaimer Wochenblatt*. Znaim, 1866. 16.9., s. 345.

hrad jako na dlani. Švédům nebyly cizí ani velice kruté praktiky jako bylo loupení, rabování nebo vypalování a tak není divu, že i předměstí města Znojma lehlo popelem. Zcela vyvrácen byl také špitál s kostelem sv. Anny na Dolním předměstí – bývalý františkánský klášter. S touto pohromou se znojemští pokusili vyrovnat alespoň s pomocí jedenáctidenní městské branné služby pro městskou stráž,¹⁹⁶ avšak město ji ani nestihlo využít neboť po dvoudenních potyčkách Švédové v dopoledních hodinách 20. března své pozice před Znojmem překvapivě opustili a odtáhli směrem k Moravským Budějovicím. Avšak již k večeru se švédské pozice opět začaly plnit švédskými vojáky.¹⁹⁷ 22. března k městu dorazil Torstensson, který se nejdříve zmocnil Louckého kláštera, k ruce měl při jednání plukovníka Coppiho, který přemohl vrátného, zmocnil se klíčů od brány a jí vniklo vojsko do města.¹⁹⁸ Teprve pak začal Torstensson vyjednávat s městem o jeho vydání se Švédům.

Generál Torstensson se ubytoval v obsazeném louckém panství, jehož hospodářské budovy Švédové obsadili a vzkázal Znojmu, aby otevřelo brány. Před horní bránou se objevil trubač vyzývající ke kapitulaci. Jednání za švédskou stranu se ujal plukovním Coppi, který byl nakonec vpuštěn do města, aby tu vyčkával na odpověď. Po jednání ale městská rada, v čele s purkmistrem Nimmervollem odmítla možnost kapitulace. Přesto ještě město vyslalo delegaci ve složení Schmit, šlechtic Elbogner a dva radní k Torstenssonovi do Louky s žádostí o příměří. Samozřejmě, že tato delegace hrála pouze o čas. Snad ani sami nečekali, že by Torstensson tak snadno Znojmo ušetřil. Delegace sice byla v Louce vyslyšena, ale její žádost byla, možná i podle jejího očekávání, kategoricky zamítnuta. Do obsazeného kláštera se k vyjednávání dostavil samotný znojemský a jihlavský krajský hejtman a zároveň vojenský velitel Znojma Jindřich von Halbich. Nebyl však přijat, byl zajat a odvezen do Kremže a městu, jehož velitelem se stal generál Schönleben, bylo uloženo výpalné a válečné kontribuce.¹⁹⁹

Torstensson pouze vzkázal, že městu ani jeho obyvatelům se nic nestane, pokud se ovšem vzdají. V listě datovaném onoho dne zaručil v případě kapitulace znojemským obyvatelům a vyděšenému katolickému duchovenstvu ochranu jménem samotné švédské královny Kristiny. O tom, že Švédové na svých taženích nešetřili majetek živých ani

---

¹⁹⁶ Znaim's Besetzung durch die Schweden im Jahre 1645. In *Znaimer Wochenblatt*. Znaim, 1866. 16.9., s. 345.

¹⁹⁷ TOMAN, Jan. Švédové ve Znojmě 1. In *Znojemský týden*. 15.3. 2004, s.11.

¹⁹⁸ HAVLÍK, Lubomír. *Znojmo. Z minulosti města a jeho památek*. Brno, 1956, s. 100.

¹⁹⁹ HAVLÍK, Lubomír. *Dějiny královského města Znojma*, s. 106.

mrtvých není pochyb. Zcela běžnou zvyklostí bylo rozbourávání klášterních krypt, kde se vojáci nelekli ani tak otrlých způsobů k obohacení jako skýtalo uřezávání vysušeným mrtvolám církevních hodnostářů seschlé prsty i s prsteny.²⁰⁰

První kroky Švédů nepochybně směřovaly k radnici, kde zadrželi vedení města. Znojmo tak v nastalém zmatku zůstalo zcela bez správy. Torstensson se v Louckém klášteře nezdržel dlouho, neboť jeho původním záměrem bylo pospíchat směrem k Vídni. To, že jeho cesta ale vedla jinam dokládá i jeho korespondence, která již s datem následujícího dne je určená z Kremže nad Dunajem, kam byl eskortován také zadržený purkmistr Nimmervoll. Jak již bylo výše uvedeno, správou města Znojma byl pověřen major Schönleben, který na měšťany nebral žádné ohledy.²⁰¹ Rozhodl i o účasti mužů a žen při následných opravách hradeb a nebál se je hnát do takovýchto prací, přesto, že ještě v zahradách uvnitř města nadále dlelo švédské vojsko, jež tyto měšťany neustále ohrožovalo.

Duchovenstvo z Louckého kláštera bylo před nechvalně proslulými útoky švédského vojska chráněno, avšak to neplatilo pro dominikánský kostel, kde nedlouho po vpádu švédů, 25. března, došlo k zatčení dominikánského převora Jana de los Region, který byl uvězněn do Loupežnické věže Znojmského hradu. Švédové vyplenili dominikánský kostel tak důsledně, že samotný císař Ferdinand musel řádu dominikánů poskytnout příspěvek, aby byl řád vůbec schopen přežít. Nebyl to však pouze dominikánský kostel, kdo potřeboval od císaře finanční pomoc v důsledku nastalé válečné situace, finanční pomocí by nepohrdlo zajisté ani samotné město, jež pod tíhou švédské hrozby muselo plnit jejich diktát.²⁰²

22. března totiž švédský velitel major Schönleben uveřejnil požadavky okupační moci vůči městu. Mělo složit ohromné výpalné 30 000 tolarů, odevzdat zbraně, předvést všechny koně na náměstí, pro vojsko opatřit co nejdříve 80 000 liber chleba, uvolnit pro armádu městské mlýny, opatřovat pro ni řemeny k vozům, kolomaz, zajistit dodávky kůží, látek,

---

²⁰⁰ V tomto článku Jan Toman poukazuje i na německy psané Paměťihodnosti Antona Hubnera, jež sám datuje přibližně do poloviny devatenáctého století. Avšak myslím, že je potřeba mít na paměti, že Hubner tehdy pracoval s dodnes již nedochovanými pramenými materiály. Tudíž nelze ověřit, zda je jeho interpretace z pramenů získaných informací správná. Ze strany Hubnera se může jednat i o dodatečnou glorifikaci činů a zásluh, jež by mohla znehodnotit jím vyhodnocené závěry. In TOMAN, Jan. *Švédové ve Znojmě 2*, s. 5.

²⁰¹ TOMAN, Jan. *Švédové ve Znojmě 2*, s. 5.

²⁰² MATĚJEK, František. *Švédové na Moravě za třicetileté války 1*, s. 143.

obilí, vína a dalších prostředků, jakož i výživy tří švédských regimentů, a jiné potřebné věci. Znojemští v polovině dubna zajistili polovinu sumy, když museli obětovat i cenou stříbrnou monstranci z Louky uchovávanou u sv. Mikuláše. Do 21. května splatilo město 22 867 tolarů a duchovenstvo 3 287 zlatých. Přesto však toto tempo se zřejmě nezdálo švédskému veliteli dostatečné, neboť ještě 4. července velitel Schönleben městu připomínal, že dosud neodvedlo výpalné v plné výši, což dokazovalo příliš velkou finanční zátěž pro již tak už finančně vyčerpané Znojmo a současně pohrozil vojenskou akcí, nesplatí-li požadovanou částku.²⁰³

Kromě důrazného vymáhání kontribuce však prý život ve městě probíhal bez větších třenic se Švédy, na rozdíl například od Olomouce, kde byly tyto srážky se švédským vojskem naprosto běžnou praxí. Alespoň zachovaná korespondence tomu tak nasvědčuje. Je možno tvrdit, že švédské velitelství projevilo porozumění pro těžkou vyživovací situaci ve městě, když dovolilo například některým jezuitům, aby mohli zajet do Bohunic, Přímětic a Šaldorfa a odtud přivážet potraviny a později 6. května sám major Schönleben vydal list pro osoby, které poženou do města dobytek z Přímětic. Podobně dostali jezuité dvojí povolení zajet do Konic a okolních vsí a zařídit si své hospodářské záležitosti a přivést odtud hovězí i ovčí dobytek.²⁰⁴ Oplátkou za to Švédští důstojníci dostávali od znojmského duchovenstva víno. Už k 7. dubnu ho klášter Louka zatím vydal 8 mázů, a měsíc poté už ho dostali 5 sudů a 6 věder. Postoj švédské okupační vlády stejně vycházel bezesporu z Torstenssonova plánu nedržet Znojmo na trvalo. O tom se mohli znojemští přesvědčit již v srpnu roku 1645...

Matějkovy odhady o pobytu Švédů ve Znojmě naznačují, že přes vymáhání kontribuce život ve městě probíhal bez větších třenic obyvatel se Švédy. Průběh nebyl tak hrozivý ani z pohledu duchovenstva, o čemž svědčí písemnost z 9.8.1645, kterou vydalo znojmské duchovenstvo, jíž děkuje za poskytnutou ochranu a uvedlo, že na stálo jejich město bylo osvobozeno od posádky a že o tom dostalo zajišťovací listy.²⁰⁵ Duchovenstvo se za to zavázalo zdržet se veškerého nepřátelství vůči švédské koruně. Osvobození od posádky přijalo s díky a na svou čest se zavázalo nepodnikat nic proti švédské koruně, aniž mu

---

²⁰³ MATĚJEK, František. Švédové na Moravě za třicetileté války 1, s. 143.

²⁰⁴ Tamtéž.

²⁰⁵ MATĚJEK, František. Švédové na Moravě za třicetileté války 1, s. 144.

učinit jakoukoli škodu. Slíbilo vydat každého, kdo by jednal proti tomuto slibu.²⁰⁶ Švédský ústup sice nezačal hned v plném rozsahu, ale po částech, což nám dokládá potvrzení z 29. září, jež vydal major Schönleben znojenskému duchovenstvu, že od něho nesl 2 818 zlatých kontribuce. Víme jen, že část vojska odeslal Torstensson do Jihlavy na posílení tamní posádky a zbytek vojska použil při obléhání Brna.

I tak ale Znojmo bezpochyby přispělo k vylepšení švédského rozpočtu dostatečnou finanční injekcí, jež Torstenssonovi pomohla s výdaji při dalších výpadech. Avšak příhodný okamžik k útoku na hlavní město habsburské říše Torstensson propásl. Aby zaměstnal svá vojska, obrátila se tedy generálova pozornost k nepokořenému Brnu s pevností Špilberk. Protože v té době bylo ohroženo i Brno, musely zemské desky najít na čas útočiště ve Znojmě. První Švédové odtáhli ze Znojma v srpnu roku 1645, zbytky vojska na podzim tohoto roku. Posádky zanechali pouze v Olomouci, v Uničově, ve Šternberku, na Slovinci, ve Fulneku a do kapitulace v prosinci 1647 také v Jihlavě, pod vedením plukovníka Samuela Oesterlinga. Právě tato posádka se v poslední čtvrtině roku 1646 odvážila s jedním výpadem opět až téměř ke Znojmu. Ještě v říjnu 1648 prošly dva jiné regimenty švédské armády v počtu 300 jezdců a 560 pěších nedalekými Jaroměřicemi.

Švédská lavina zachvátila i nedaleké městečko Vranov, které se nachází asi ve vzdálenosti dvaceti kilometrů od Znojma. Od 14. března 1645 však na starém pevném hradě v obklíčení odolávala císařská posádka. Když obránce nepokořilo ani ostřelování z jižních vyvýšených strání, měl je ke kapitulaci donutit hlad a žízeň. Za tímto účelem dokonce zamýšleli švédové odvést tok řeky Dyje a její koryto vysušit, avšak v červnu museli pod tlakem císařských vojsk Vranov opustit. O měsíc později se zde sice objevili znovu, ale tentokrát si již s nimi hradní posádka poradila sama. Celé vranovské panství majitele Jana Arnošta ze Starhenberka tím však utrpělo a zpusťlo a tak zadlužení Starhenberkové za nedlouho o svůj majetek přišli. To Bítov a nedaleká Jemnice dopadly lépe. Pro tato panství vydal ochranný list samotný Torstensson, ovšem před loupeživými bandami je ani tento list nechránil.

Jak již bylo výše uvedeno, v srpnu roku 1645 se švédská armáda odvrátila směrem k Brnu a město Znojmo tak bylo ušetřeno dalšího pobytu severské soldatesky. Znojemský

---

²⁰⁶ MATĚJEK, František. Švédové na Moravě za třicetileté války 1, s. 145.

purkmistr Jiří Arnošt Nimmervoll byl císařem za svůj statečný postoj a věrnost v průběhu okupace poctěn šlechtickým predikátem „von Nimmerau“ a byl jmenován rychtářem a císařským radou. Do samotného města Znojma byla vložena císařská posádka, která z měšťanů dělala nemilosrdně kůži stejně jako před ní Skandinávci a vydržela zde ještě osm let po osnabrückém míru. Způsoby vojáků Jacques Gerhartova pluku byly dokonce tak nesnesitelné, že po osmi letech nepřetržitého kvartýrování vyústili až do otevřených srážek mezi měšťany a žoldněři.²⁰⁷ Po švéděch zůstala ve Znojmě pouze vypálená zbořeníště a všudypřítomný hlad doprovázený v druhé polovině roku strašlivou morovou epidemií. A také tu po nich zůstalo pár nových usedlíků, jejichž příjmení Švejda či Švéda dodnes připomínají původ těchto nechvalně známých přistěhovalců.²⁰⁸

6.3. PRŮBĚH VE MĚSTĚ PO ODCHODU ŠVÉDŮ A POBYT CÍSAŘSKÉ ARMÁDY

Měšťanům se však dlouhé průtahy po osnabrückém míru příliš nezamlouvaly, neboť je obtěžovali každodenně vojáci císařských pluků, a tak se rozhodli jednat na vlastní pěst. Dokladem toho je stížnost samotnému králi, kde popisují měšťané za třicetileté války obtěžování rozličnými válečnými vojsky v létě i v zimě, a když si stěžovali, nebylo jim pomoci. Vojskem byli připraveni o svou obživu a nebezpečnými hrozbami je nutili, aby vojsko zásobili zejména vínem, které si potom často násilím odneslo. Vynucovali si oděv, pistole, i jiné potřeby. Tím měšťanstvo poměrně zchudlo a rodiny s dětmi neměly co jíst, jelikož se vše vydaly tomuto nenasytnému válečnému vojsku. Řemesla upadla, živnostníci neměli práci. Nemohli-li měšťané ubytované vojsko nasytit, jak si to poručili, byli měšťané z domů vyvečeni a veškerý majetek jim byl rozkraden a zničen. Švédům bylo zapláceno 36 000 zlatých proti vůli měšťanů a na víc švédové stejně neodtáhli, ale dál se nechali živit. Podle stížnosti se město Znojmo skoro rovnalo nějaké obci. Každý kdo přišel se nechal vydržovat, tvořil své řády a předstihoval se v páchání zvěrstev. Podle slov měšťanů si dělali z města takřka hospodu, kde se každý napil a najedl aniž by cokoli zaplatil. Měšťané proti těmto praktikám byli téměř bezmocní a jen trpěli. K tomu navíc byli ve Znojmě umístěni nakoupení váleční koně a jezdci a i ti stáli město nemálo peněz. Měšťané města Znojma už

---

²⁰⁷ HAVLÍK, Lubomír. *Dějiny královského města Znojma*, s. 106.

²⁰⁸ TOMAN, Jan. Švédové ve Znojmě 2. In *Znojmský týden*. 22.3.2004, s. 6.

nevěděli, jak tuto situaci efektivně vyřešit, a tak svou pozornost upírali k prosbě o královskou pomoc a nápravu křivd dosud na nich způsobených.²⁰⁹

Krátce na to se pokusila měšťanům situaci osvětlit alespoň městská rada, purkmistr a rychtář, kteří reagovali na jejich stížnost. V první řadě se jim snažili v listě vysvětlit, že žádost o zproštění města Znojma císařské posádky nemůže být doposud kladně vyřízena, neboť pobyt vojska ve městě se děje z příkazu krále, který na tomto svém rozkazu nadále trval. Vyzýval však znojenské měšťany alespoň k držení strážní služby, jež by měla řádění císařské armády alespoň trochu regulovat a dal měšťanům jasně na srozuměnou, že pokud by se rozhodli tak neučinit dobrovolně, bude jim strážní služba Radou města Znojma přidělena. Jinak prý městská rada měšťanům nedokáže vyjít vstříc...²¹⁰

Za ulehčení Znojmu v těžké situaci se donesla k zemskému hejtmanu markrabství moravského i přímluva Kryštofa hraběte z Lichtenštejna, který se snažil taktéž apelovat na ulehčení městu a měšťanstvu před ubytováním a vyživováním vojska a snažil se přimluvit za dostatečné zásobování vojska a dostatečné opatření všech nezbytných potřeb souvisejících s pobytem císařské armády.²¹¹ Z další korespondence ale vyplývá, že přímluva hraběte z Lichtenštejna asi nedopadla na úrodnou půdu, neboť měšťanský výbor opět zasílal stížnosti o neutěšené situaci ve městě, tentokrát ve stejném znění, ale jasnějším a důraznějším.²¹²

Jak se zdá, tato stížnost už byla o něco úspěšnější, neboť Ferdinand III. krátce na to seznámil zemského hejtmana se svým výměrem, podle kterého si veškeré měšťanstvo královského města Znojma stěžovalo na svoji bídu a prosilo, aby bylo od ubytování a kontribucí osvobozeno a aby se nepřipustilo, aby s celou rodinou byli přivedeni na žebrotu a museli opustit svoje domy. Císař měl s nimi uznání, avšak nemohl jej ze dne na den docela zprostit z těchto břemen a tak pouze nařídil, aby město bylo co nejdříve před

---

²⁰⁹ SOkA Znojmo. Archiv města Znojma. III. svazek 1a Zlomky starých registratur 1454 – 1850. inv.č. 47. stížnost králi ze strany měšťanů z roku 1647.

²¹⁰ SOkA Znojmo. Archiv města Znojma. III. svazek 1a Zlomky starých registratur 1454 – 1850. inv. č. 48. odpověď měšťanům na stížnost z 3.5.1647.

²¹¹ SOkA Znojmo. Archiv města Znojma. III. svazek 1a Zlomky starých registratur 1454 – 1850. inv. č. 49. přímluva Kryštofa hraběte z Lichtenštejna za ulehčení měšťanstvu z 20.8.1647.

²¹² SOkA Znojmo. Archiv města Znojma. III. svazek 1a Zlomky starých registratur 1454 – 1850. inv. č. 50. opětovná stížnost měšťanů na situaci ve městě z roku 1648.

vojenským ubytováním chráněno.²¹³ Na to zemský hejtman obratem reagoval a podle rozkazu císaře a krále oznámil i purkmistru a znojenské městské radě, aby co nejvíce dbala na ochranu města před ubytováním vojska.²¹⁴ Tak stejně sliboval svou snahu i zemský podkomoří, Jan Jakartovský ze Sudic, který ale společně s příslibem své snahy připojuje i prosbu o vytrvalost a věrnost císaři a králi.²¹⁵

Pak se už o žádných srážkách měšťanů s vojskem nedozvídáme, a tak se nabízela myšlenka, že mu bylo skutečně ulehčeno a vojsko bylo lépe zásobováno a opatřováno rozličnými válečnými potřebami. Jenže tehdejší praxe hovoří spíše v neprospěch této teorie, neboť potřeby vojska se nezmenšovaly, spíše snad bylo měšťanstvu odlehčeno jen dočasně, dokud se opět materiálně nevzchopilo a nebylo schopno vojsko znovu zásobovat.

Avšak pro město Znojmo se tímto odlehčením ještě úplně neulevilo, neboť tu ještě stále zůstávaly městské dluhy, jež k roku 1652 činily na tehdejší poměry ohromnou sumu a sice 90 000 tolarů.²¹⁶ Zadlužení však nebylo problémem pouze ve Znojmě, ale i v jiných městech. Se splácením takového břemene se města potýkala až do konce sedmnáctého století, někde i do počátku století osmnáctého.²¹⁷

---

²¹³ SOKA Znojmo. Archiv města Znojma. III. svazek 1a Zlomky starých registratur 1454 – 1850. inv. č. 51. nařízení o ochraně měšťanů z 9.5.1648.

²¹⁴ SOKA Znojmo. Archiv města Znojma. III. svazek 1a Zlomky starých registratur 1454 – 1850. inv. č. 53. písemnost o snaze chránit obyvatelstvo před vojáky z 10.7.1648.

²¹⁵ SOKA Znojmo. Archiv města Znojma. III. svazek 1a Zlomky starých registratur 1454 – 1850. inv. č. 54. snaha vyhovět stížnostem ze strany měšťanstva ze 16.7.1648.

²¹⁶ PEŘINKA, František. *Vlastivěda moravská*, s. 73.

²¹⁷ POLIŠENSKÝ, Josef. *Třicetiletá válka a evropská krize*, s. 222 – 223.

7. ZÁVĚR

Úkolem této práce bylo popsání důsledků třicetileté války ve Znojmě. Věřím, že práce svůj úkol splnila a odpověděla tak alespoň částečně na otázky, které jsem si položila v jejím úvodu. Není pochyb o tom, že třicetiletá válka byla konfliktem, který zasáhl téměř celou Evropu. Je potřeba říci, že se nedotkl pouze nejvyšších vrstev, jež v tomto konfliktu byly zainteresovány svými zájmy, ale důsledky, jež tato válka přinesla, měly vliv i na samotná města a jejich měšťany. Nejinak tomu bylo i ve Znojmě, a právě cílem této práce je přiblížit dění v tomto městě v průběhu jednotlivých fází války. Průběh války byl v mnoha moravských městech obdobný, ale je však třeba rozlišovat mezi dopady pro velká města, jako jsou Brno nebo Olomouc a mezi tím, jak se vývoj situace podepsal na menších městech, ke kterým řadím právě Znojmo.

Je potřeba mít na paměti, že Znojmo tehdy nehrálo až tak velkou úlohu jako ostatní města, ale podle mne nelze jeho význam opomíjet. Také se zapojilo do povstání stavů, stejně jako větší města, také účastníci povstání nebyli ušetřeni trestů, jež za vzporu proti vládnoucí dynastii následovaly. Stejně tak se Znojmu a jeho obyvatelům nevyhnuły konfiskace, které s potrestáním povstalců neodmyslitelně souvisely. Konfiskace na majetku se samozřejmě konaly ve prospěch jasně vystupujících katolíků, i samotný kardinál Ditrichštejn si při konfiskacích ve Znojmě přišel na své.

V této době nejen ve Znojmě, ale i v ostatních oblastech zemí Koruny české bylo hlavním tématem náboženské přesvědčení. Nejednalo se pouze o vnitřní přesvědčení, ale mnozí i vypočítavě, nebo možná v obavě o svou další existenci, neváhali s přestupem ke katolickému vyznání, stejně jako jiní ve snaze zachovat si svou víru neváhali s možností emigrace. Práce se zabývá i možnostmi, jež se nabízely občanům, kteří konverzi teprve zvažovali a metodami, jimiž se je katolická církev snažila přetáhnout na svoji stranu.

Nejenom vyznání tehdy představovalo pro měšťany existenční problém. Dalších komplikací se měšťané dočkali s povinností vyživovat ve městě ubytované císařské vojsko, které mělo nemalé nároky jak na výživu, tak na opatřování rozličných válečných potřeb. V zimě mezi roky 1631 a 1632 ve Znojmě dokonce pobýval v čele vojska generalissimus Albrecht z Valdštejna, s jehož pobytem se výdaje na armádu také vzrostly.

Celá situace se stupňovala i narůstajícím rekatolizačním tlakem, který byl podpořen i příchodem jezuitů do města. Těm zde byl dopřán dostatečný prostor k misijní činnosti a k dostatečnému působení na nekatolické obyvatelstvo města. Přesto podle mého názoru pro znojmské měšťany v této době bylo vojsko hrozbou, jež převažovala i nad rekatolizačním tlakem. Vojsko se spoléhalo na města jako na bohatý zdroj a zásobárnu nejen potravin, ale i ostatních válečných potřeb. O tom, jak těžce měšťané tyto požadavky plnili, se dovídáme z listin uložených ve Státním okresním archivu ve Znojmě, kde měšťané vysvětlují vrchnosti své nelehké postavení. Ve fondech Státního archivu ve Znojmě nechybí ani odpovědi na tyto stížnosti a prosby o materiální ulehčení, ale často měšťany jen vybízejí k trpělivosti a málokdy jim dopřejí ulehčení v jejich situaci.

Není pochyb ani o ubytování vojáků ve městě, což dokládají mnohé stížnosti ze stran měšťanů, kterým tak byl znepríjemněn jejich každodenní život dalšími rozličnými výdaji, jež se neustále stupňovaly.

V textu práce se mi podařilo na základě studia dochovaných archivních materiálů doplnit dosud neuváděné informace o nelehkém postavení měšťanů, kteří byli neustále stavěni před povinnost vyživovat vojsko, avšak zejména s ohledem na povinnosti vztahující se k císařské armádě. Totéž jsem měla v úmyslu pro porovnání se švédskou armádou, avšak jsem narazila na nedostatek pramenného materiálu pro město Znojmo, týkající se této tematiky.

SEZNAM PŘÍLOH

1. Vyobrazení města Znojma

HRUBÝ, František. Pád českého povstání na Moravě roku 1620. In *Český časopis historický*. 29. 1923. Nestránkované přílohy.

2. Ukázka listiny, zabývající se stížností na pobyt vojska ve městě

Státní okresní archiv Znojmo. Fond Archiv města Znojma. III. Svazek 1a. Zlomky starých registratur 1454 – 1850. inv. č. 27.

3. Portrét kardinála Františka z Dietrichštejna

UHLÍŘ, Dušan. *Černý den na Bílé hoře. 8. listopad 1620*. Brno, 1998, s. 89. ISBN 80-902242-6-1.

4. Charakter moravských konfiskátů

KNOZ, Tomáš. *Pobělohorské konfiskace. Moravský průběh, střeoevropské souvislosti, obecné aspekty*. Brno, 2006, s. 793. ISBN 80-210-4130-7.

5. Výtah z moravského konfiskačního protokolu z roku 1624 s ohledem na znojemský kraj

KNOZ, Tomáš. *Pobělohorské konfiskace. Moravský průběh, střeoevropské souvislosti, obecné aspekty*. Brno, 2006, s. 782 – 791. ISBN 80-210-4130-7.

6. Seznamy městské rady před a po bitvě na Bílé hoře

Státní okresní archiv Znojmo. Fond Archiv města Znojma. II. Svazek 1. Nejstarší knihy a rukopisy 1363 – 1790. Kniha měšťanů 1603 – 1817. inv. č. 289.

1. Vyobrazení města Znojma

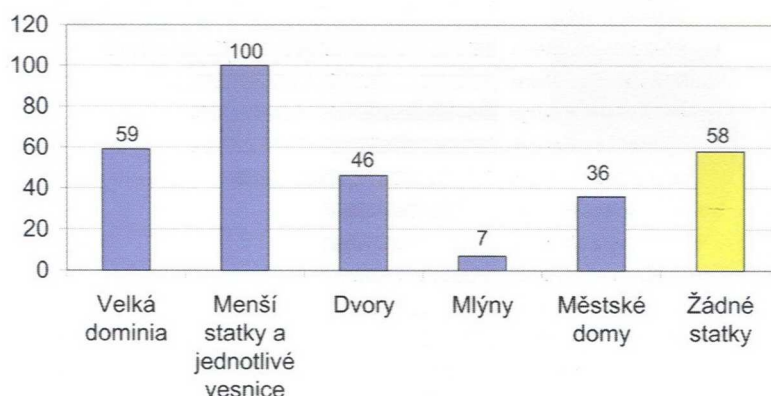

3. Portrét kardinála Františka z Ditrichštejna

4. Charakter moravských konfiskátů

5. Výtah z moravského konfiskačního protokolu

Výtah z moravského konfiskačního protokolu z roku 1624 s ohledem na Znojmecký kraj						
Konfiskovaný	Výše	Víra	Statky	Nabyvatel		
Volf Děřich Althann	100%		Jaroslavice Vranov nad Dyjí Nový hrádek Oslavany	Michael Adolf a Quintin Althann Michael Adolf a Quintin Althann Michael Adolf a Quintin Althann Michael Adolf a Quintin Althann		
Zdeněk Brtnický z Valdštejna	100%		Moravské Budějovice	Hanibal Schaumburg		
Jan Čejka z Olbramovic	100%		Hrotovice	Adam Gabelkover		
Zikmund Čertoryjský z Čertoryj	100%		Dům ve Znojmě			
Veikard Čertoryjský z Čertoryj	50%		Hrušovany	Seifried Kryštof Breuner		
Hynek z Hodic	75%		Miroslav	Jiří z Náchoda		
Václav Rechenberger ze Želetic	100%		Jaroměřice nad Rokytnou	Gerhard Questenberg		
Vilém z Roupova	100%		Kyjovice Dům ve Znojmě	Tomáš Mingoni Tomáš Mingoni		
Zdeněk z Roupova	100%		Hrad Znojmo	Jezuité Znojmo - císař		
Arnošt Stockhomer ze Storeinu	100%		Dům ve Znojmě			
Jan Ferdinand Švábenský ze Švábenic	25%	konverze	Konice	ponechán		
Vít Jindřich Thurn	100%		Vlasatice	František Dietrichstein		
Vilém Kusý z Mukoděle	33%		Bohutice	Jezuité Znojmo		

6. Seznamy městské rady před a po bitvě na Bílé hoře

Složení znojemské městské rady ze dne 12. 2. 1617:

Zasedající rada: Jacob Rottinger
Casper Lnutner
Jeremias Lanzler
Georg Sturzner
Thobias Plessel
Leopoldt Allmair
Georg Müller Kramer
Hans Schmuck
Thobias Dritthaler
Hans Müller
Heinrich Kloss
Niclas Uttert

Starší rada: Casper Alget
Mathes Guppert
Jacob Mauck
Walter Ernst
Hans Kloss
Thomas Knuz
Samuel Sommerhelt
Jacob Lniz
Michal Eise
Hans Schaller
Samuel Lodenstock
Niclas Schustal

Složení znojenské městské rady ze dne 29. 12. 1620:

Zasedající rada: Sebald Nursster
Jeremias Lanzler
Hans Krausdrapler
Georg Sturzner
Thobias Plessel
Leopoldt Allmair
Georg Tillo der älter
Hans Schmuck
Thobias Dritthaler
Hans Müller
Heinrich Schäffer
Heinrich Kloss

Starší rada: Casper Alget
Paul Schick
Mathes Guppert
Jacob Mauck
Walter Ernst
Hans Kloss
Christoff Kohl
Hans Perius
Daniel Müller
Thobias Stuttner
Hans Schaller
Gilg Burke

Složení znojenské městské rady ze dne 22. 10. 1621:

Od roku 1621 zvolen prvním královským rychtářem Baltazar Wüllersdorfer z Urbairu

Zasedající rada : Paul Nuzker
Jeremias Lanzler
Thobias Plessel
Hans Krausdrapler
Greger Guminger
Thobias Dritthaler
Hans Müller
Andras Unit
Johann Holzmüller
Hans Müller
Elias Leder
Georg Blockmair

Starší rada: Casper Alget
Hans Kloss
Jacob Mauck
Samuel Sommerhelt
Michal Eise
Michel Asma
Hans Kisterling
Hans Schaller
Gabriel Seger
Hans Hochgang
Niclas Schustal
Adam Ermrich

SEZNAM LITERATURY A PRAMENŮ

I. Nepublikované prameny:

- Státní okresní archiv Znojmo. Fond Archiv města Znojma. III. svazek 1a. Zlomky starých registratur 1454 – 1850. inv. číslo 24, 27, 28, 32, 36, 37, 39, 43, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 53, 54.
- Moravský zemský archiv Brno. G 140 Rodinný archiv Ditrichštejnů. Karton číslo 133. inv. čísla 394, 395, 396.
- Státní okresní archiv Znojmo. Fond Nejstarší knihy a rukopisy 1582 – 1786. Rychtářská kniha 1621 – 1644. inv.č. 376.
- Státní okresní archiv Znojmo. Fond Archiv města Znojma. II. Svazek 1. Nejstarší knihy a rukopisy 1363 – 1790. Kniha měšťanů 1603 – 1817. inv. č. 289.

II. Publikované prameny:

- URBÁNKOVÁ, Libuše (ed.). *Povstání na Moravě v roce 1619. Z korespondence moravských direktorů*. Praha, 1979.

III. Literatura:

- BÍLEK, Tomáš Václav. *Dějiny konfiskací po roce 1618*. Část 1. Praha, 1882.
- BÍLEK, Tomáš Václav. *Dějiny konfiskací po roce 1618*. Část 2. Praha, 1883.
- ČUČKA, Oldřich. *750 let města Znojma*. Brno, 1976.
- D'ELVERT, Christian. *Beiträge zur Geschichte der Rebellion, Reformation, des dreissigjährig und der Neugestaltung Mährens in 17. Jahrhundert*. Brno, 1867.
- DVOŘÁK, Rudolf. *Dějiny Markrabství moravského*. Brno, 1906.
- ENGLUND, Peter. *Nepokojná léta. Historie třicetileté války*. Praha, 2000. ISBN 80-7106-355-X.
- FOLTÝN, Dušan, *Encyklopedie moravských a slezských klášterů*. Praha, 2005. ISBN 80-7277-026-8.
- FUČÍKOVÁ, Eliška. Čepička, Ladislav. *Valdštejn. Albrecht z Valdštejna, Inter arma silent musea?*. Praha, 2007. ISBN 978-80-200-1565-5.

- FUKALA, Radek. *17. století. Epocha globální krize?*. Hradec Králové, 2005. ISBN 80-7041-667-X.
- FUKALA, Radek. *Sen o odplatě. Drama třicetileté války*. Praha, 2005. ISBN 80-86328-84-8.
- FUKALA, Radek. *Třicetiletá válka. Konflikt, který změnil Evropu*. Praha, 2001.
- HAVLÍK, Lubomír. *Dějiny královského města Znojma a Znojemského kraje od nejstarších dob do 70. let 19. století*. Brno, 1998.
- HLEDÍKOVÁ, Zdeňka. DOBEŠ, Jan. JANÁK, Jan. *Dějiny správy českých zemí od počátku státu po současnost*. Praha, 2005. ISBN 80-7106-709-1.
- HRUBÝ, František. Pád českého povstání na Moravě roku 1620. In *Český časopis historický*. 29. 1923, s. 71 – 120, 358 – 388.
- JANÁČEK, Josef. *Valdštejn a jeho doba*. Praha, 1978.
- KALISTA, Zdeněk. *Valdštejn. Historie a odcizení snu*. Praha, 2002. ISBN 80-7021-604-2.
- KAMENÍČEK, František. *Zemské sněmy a sjezdy moravské 1-3*. Brno, 1900 – 1905.
- KLUČINA, Petr. *Třicetiletá válka. Obraz doby 1618 – 1648*. 2. vydání. Praha – Litomyšl, 2004. ISBN 80-7185-663-0.
- KNOZ, Tomáš. *Pobělohorské konfiskace. Moravský průběh, střeoevropské souvislosti, obecné aspekty*. Brno, 2006. ISBN 80-210-4130-7.
- KOLLMANN, Josef. *Valdštejnův konec. Historie 2. generalátu 1631 – 1634*. 2. vydání. Praha, 2001. ISBN 80-200-0336-3.
- MATĚJEK, František. Byla třicetiletá válka nevyhnutelná? Cesta Moravy a České koruny ke katastrofě. In *Folia historica bohemica*. 15. Praha, 1991, s. 451 – 463.
- MATĚJEK, František. *Morava za třicetileté války*. Praha, 1992.
- MATĚJEK, František. Osídlení Moravy a třicetiletá válka. In *Sborník historický*. 24. 1976, s. 53 – 101.
- MATĚJEK, František. *Poddaný lid na Moravě na počátku třicetileté války*. Brno, 1988.
- MATĚJEK, František. Škody způsobené na Moravě řáděním vojáků za třicetileté války. In *Časopis Matice moravské*. Brno, 1994, s. 83 – 94.
- MATĚJEK, František. Švédové na Moravě za třicetileté války 1. In *Acta Musei Moravice, Scientatis sociales*, 73. Brno, 1988, s. 127 – 161.

- MATĚJEK, František. Švédové na Moravě za třicetileté války 2. In *Acta Musei Moravice, Scientatis sociales*, 75. Brno, 1990, s. 141 – 172.
- MIKULEC, Jiří. *31.7. 1627. Rekatolizace šlechty v Čechách. Čí je země, toho je i náboženství*. Praha, 2005. ISBN 80-86515-54-0.
- MIKULEC, Jiří. Mezi konverzí a emigrací. Šlechta v habsburské monarchii a císařský dvůr (1526 – 1740). In *Opera Historica* 10, 2003, s. 397 – 414.
- MUNCK, Thomas. *Evropa sedmnáctého století 1598 – 1700*. Praha, 2002. ISBN 80-7021-508-9.
- PÁNEK, Jaroslav. *Města v politickém systému pobělohorského českého státu*. Praha, 1991.
- PEŘINKA, František. *Vlastivěda moravská, Znojemský okres*. Brno, 1904.
- POLIŠENSKÝ, Josef. KOLLMANN, Josef. *Valdštejn. Ani císař, ani král*. Praha, 1995. ISBN 80-200-0558-7.
- POLIŠENSKÝ, Josef. *Třicetiletá válka a český národ*. Praha, 1960.
- POLIŠENSKÝ, Josef. *Třicetiletá válka a evropská krize XVII. století*. Praha, 1970.
- REZEK, Antonín. *Děje Čech a Moravy za Ferdinanda III. až do konce třicetileté války*. Praha, 1890.
- RICHTER, Václav. SAMEK, Bohumil. STEHLÍK, Miloš. *Znojmo*. Praha, 1966.
- ŠINDELÁŘ, Bedřich. *Útěk poddaných z Čech na Moravu po třicetileté válce*. Studie ČSAV. Číslo 24. Praha, 1985.
- ŠINDELÁŘ, Bedřich. *Vestfálský mír a česká otázka*. Praha, 1968.
- ŠVÁBENSKÝ, Mojmír. *Jezuité ve Znojmě 1243 – 1773*. Brno, 1963.
- UHLÍŘ, Dušan. *Černý den na Bílé hoře. 8. listopad 1620*. Brno, 1998. ISBN 80-902242-6-1.
- URBÁNKOVÁ, Libuše. Zadlužení moravských královských měst po Bílé hoře. In *SMM*. 80. 1961.
- VÁLKA, Josef. Čechy a Morava za stavovských povstání. In *Sborník prací filozofické fakulty brněnské univerzity C* 34. Brno, 1987.
- VÁLKA, Josef. *Česká společnost 15. – 18. století*. Praha, 1983.
- VÁLKA, Josef. *Dějiny Moravy. Vlastivěda moravská: Země a lid: Země a lid. 2. díl. Morava reformace, renesance a baroka*. Brno, 1996. ISBN 80-85048-62-0.
- VÁLKA, Josef. *Přehled dějin Moravy II. Stavovská Morava (1440 – 1620)*. Praha, 1987.

- WINKELBAUER, Thomas. Konfese a konverze. In *Český časopis historický* 98, 2000, s. 476 – 540.
- bir. Šly Znojmem dějiny...Pobyt Albrechta z Valdštejna 1632 ve Znojmě. In *Znojemsko*. 7.7.1982, s. 7-8.

IV. Tisk:

- Die Stadt Znaim in 17. und 18. Jahrhundert. In *Znaimer Tagblatt*. 23.5.1905, s. 1-2.
- KRECHLER, Egon. Generalissimus ve Znojmě. Albrecht z Valdštejna r. 1631 – 1632. In *Znojemsko*. 9.6.1971, s.7.
- MEISTER, Oskar. Aus den Tagen Wallenstein´s zu Znaim. In *Znaimer Wochenblatt*. 14.4.1877, s. 1-2.
- SEEBERGER, Wilhelm. Wallenstein in Znaim. In *Znaimer Wochenblatt*. 75. Znaim, 1924. příloha s. 16 – 18.
- SEETHALER, Wilhelm. Wallenstein in Znaim. In *Znaimer Wochenblatt*. Znaim, 1863. 14.6., nestránkováno.
- TOMAN, Jan. Švédové ve Znojmě 1. In *Znojemský týden*. 15.3.2004, s. 11.
- TOMAN, Jan. Švédové ve Znojmě 2. In *Znojemský týden*. 22.3.2004, s. 5-6.
- Znaim und drei grossen Feldherrn der neuen Zeit. In *Znaimer Wochenblatt*. 17.7.1864, s. 255 – 256.
- Znaim´s Besetzung durch die Schweden im Jahre 1645. In *Znaimer Wochenblatt*. Znaim, 1866. 16.9., s. 345-357.